

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο τουρισμός τρίτης ηλικίας από τη δεκαετία του ενενήντα και μέχρι σήμερα έχει διαφοροποιηθεί πολύ και γνωρίζει σημαντική αύξηση. Η παρούσα εργασία σκοπό της έχει να παρουσιάσει την διαφοροποίηση αυτή στους σημερινούς ηλικιωμένους και τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιούν τις διακοπές τους.

Οι τουρίστες τρίτης ηλικίας παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην σημερινή κοινωνία και οικονομία. Η συμμετοχή τους στον τομέα του τουρισμού κρίνεται ως πολύ αξιόλογη και πολύτιμη τόσο για τα οικονομικά όσο και για τα περιβαλλοντικά κ.λπ. οφέλη που δημιουργούν στις περιοχές που επισκέπτονται.

Οι ηλικιωμένοι πραγματοποιούν κυρίως τουρισμό υγείας, ιαματικό τουρισμό ή θεραπευτικό όπως αλλιώς λέγεται. Ο ιαματικός τουρισμός γνωρίζει άνθηση στη χώρα μας τα τελευταία μόλις χρόνια, αν και η χώρα μας είναι πλούσια σε ιαματικές πηγές. Με το σημαντικό αριθμό ηλικιωμένων επισκεπτών στις περιοχές αυτές που διαθέτουν ιαματικές πηγές, στράφηκε το ενδιαφέρον του κράτους και των αρμόδιων φορέων στην ανάπτυξη και βελτίωση των ιαματικών πηγών, έτσι ώστε τα επόμενα χρόνια ο ιαματικός τουρισμός της Ελλάδας να μπορέσει να συμβάλει δυναμικά στη συνολική ανταγωνιστικότητα της τουριστικής οικονομίας.

Η βιβλιογραφία σχετικά με τον τουρισμό τρίτης ηλικίας είναι εξαιρετικά περιορισμένη και τα διαθέσιμα στοιχεία ελάχιστα.

Η παρούσα εργασία στηρίχθηκε κυρίως στην εργασία του Δρ. ΚΙΛΙΠΙΡΗ Φ. του 2008-2009 και σε στοιχεία από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, τον Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας και την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

1.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η δημογραφική γήρανση του πληθυσμού στις ανεπτυγμένες χώρες, αποτελεί σήμερα ένα κυρίαρχο δεδομένο με σοβαρότατες κοινωνικές, οικονομικές ασφαλιστικές, προνοιακές και υγειονομικές προεκτάσεις. Ειδικότερα στην Ελλάδα, η αύξηση του προσδόκιμου χρόνου ζωής και η δραματική πτώση της γεννητικότητας, έχει ως αποτέλεσμα η χώρα μας να είναι μία από τα πλέον γερασμένα έθνη του κόσμου μαζί με την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Σουηδία. Ενώ στις ΗΠΑ, η αναλογία ατόμων άνω των 60 ετών, στο σύνολο του πληθυσμού, είναι 16,5%, στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό είναι 22,3%. Το έτος 2030, ο αριθμός των ατόμων άνω των 60 ετών, στη χώρα μας, σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), θα αυξηθεί κατά 10% φτάνοντας το 1/3 του συνόλου.

Η φθίνουσα γονιμότητα και η γήρανση του πληθυσμού αλλάζει τη δομή της ελληνικής κοινωνίας και της οικογένειας. Οι παππούδες και οι γιαγιάδες σήμερα κοντεύουν να ξεπεράσουν αριθμητικά τα παιδιά. Σήμερα, σε εκατό παιδιά κάτω των 15 ετών αναλογούν 71 άτομα άνω των 65 χρόνων. Το έτος 2020, σύμφωνα με σχετική έρευνα του ΕΚΚΕ, ο αριθμός των ηλικιωμένων θα είναι όσο και των νέων. Παλαιότερα, το έτος 1853, το ποσοστό των ηλικιωμένων ήταν 3,2% και των νέων κάτω των 15 ετών 41,2%¹.

¹ www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles/61.doc

Οι πιο γερασμένες περιοχές της χώρας είναι η κεντρική και νότια Πελοπόννησος και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Οι νομοί με τα υψηλότερα ποσοστά ωρίμων πολιτών είναι η Λευκάδα (22%), η Σάμος (21%), η Κεφαλονιά (21%) και ακολουθούν η Αρκαδία, η Λέσβος και η Φωκίδα, όπου τα αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονται μεταξύ 20-21%.

Το προσδοκώμενο μέσο όριο ζωής, μέχρι και τις αρχές του τρέχοντος αιώνας στις περισσότερες χώρες, δεν ξεπερνούσε τα 60-65 χρόνια. Σήμερα έχει φτάσει και ξεπερνά τις ηλικίες των 77 ετών. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα, οι γυναίκες ζουν κατά μέσο όρο 80 και οι άντρες 75 χρόνια. Αυτό σημαίνει ότι ο μέσος όρος ζωής στη χώρα μας αυξήθηκε κατά 14 χρόνια μεταπολεμικά. Και οι γυναίκες είναι το «ισχυρό» φύλο, τουλάχιστον όσον αφορά τη μακροζωία.

Σήμερα, ο μέσος άνθρωπος ζει πολύ περισσότερο από παλιά, με συνέπεια συνολικά να υπάρχει ένας σημαντικά μεγαλύτερος αριθμός ηλικιωμένων ατόμων απ' ότι στο παρελθόν. Παράλληλα με αυτή την εξέλιξη, στις ανεπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, μειώνεται δραματικά ο αριθμός των νέων. Η υπογεννητικότητα αποτελεί κυρίαρχο σύγχρονο πρόβλημα που συνδέεται με την αστικοποίηση του πληθυσμού και τη συγκέντρωσή του στις πόλεις, την αύξηση της απασχόλησης των γυναικών, την έλλειψη κατάλληλης υποδομής σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, την ανεπάρκεια των οικογενειακών επιδομάτων και γενικότερα στη διαφοροποίηση των κοινωνικών αξιών.

Σύμφωνα με πρόσφατα στατιστικά στοιχεία της Eurostat, στη χώρα μας το 1997, σε κάθε 10 γυναίκες, αναλογούσαν κατά μέσο όρο 13 παιδιά, έναντι 23 παιδιών πριν από 20 χρόνια. Το 1997 η Ελλάδα εμφάνιζε περίπου μηδενική φυσική μεταβολή του πληθυσμού, έναντι αύξησης 0,9 του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο ίδιος δείκτης ήταν λίγο πιο αρνητικός για τη Γερμανία (0,5), την Ιταλία

(0,5) και τη Σουηδία (0,4) και πιο θετικός για την Ιρλανδία (5,8), την Ολλανδία (3,7) και τη Γαλλία (3,3).

Οι παραπάνω διαπιστώσεις, έχουν δραματικές συνέπειες για την ηλικιακή υπόσταση του πληθυσμού. Ένα έθνος που δεν είναι σε θέση να ανανεώνει τον πληθυσμό του είναι καταδικασμένο να εξαφανιστεί. Οι επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης είναι καταλυτικά αρνητικές για την οικονομία, τα ασφαλιστικό σύστημα, την κοινωνική πρόνοια και υγεία, την εθνική άμυνα, την προοπτική επιβίωσής του σ' ένα περιβάλλον γειτονιάς, όπου χώρες όπως η Τουρκία γιγαντώνονται πληθυσμιακά.

Στην τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, ο ελληνικός πληθυσμός θα σημείωνε επικίνδυνη στασιμότητα, αν δε μεσολαβούσε η ορμητική εισροή 200.000 περίπου ομοεθνών παλιννοστούντων και προσφύγων και 650.000 περίπου αλλοεθνών και ξένων λαθρομεταναστών που αναλογούν συνολικά στο 8,5% του πληθυσμού. Η μετατροπή της χώρας από τόπο εξαγωγής σε κέντρο εισαγωγής μεταναστών, αποτελεί ένα σοβαρότατο νέο δεδομένο που ανατρέπει πολλά από τα παλαιότερα κοινωνικά, ηλικιακά, οικονομικά κι εθνικά της χαρακτηριστικά. Αυτή η καινοφανής εξέλιξη συνδέεται άμεσα με την οξύτατη δημογραφική γήρανση του πληθυσμού και την υποκατάσταση του εγχώριου εργατικού δυναμικού ελληνικής καταγωγής, από εργαζόμενους ξένης υπηκοότητας².

1.2. Σύγχρονο κράτος Κοινωνικής αλληλεγγύης

Η οικοδόμηση ενός συστήματος κοινωνικής αλληλεγγύης και προστασίας για τους ηλικιωμένους, συνεπάγεται την αυξημένη κρατική φροντίδα όπως και τη δαπάνη σημαντικών κονδυλίων για τον ίδιο σκοπό. Ριζική επέκταση και αναβάθμιση χρειάζεται για μια σειρά από μέτρα πολιτικής και υποδομής όπως τα ΚΑΠΗ, οι στέγες

² www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles/61.doc

ηλικιωμένων, τα προγράμματα βοήθειας στο σπίτι, η τηλεϊδοποίηση, η προώθηση του θεσμού των κοινωνικών βοηθών, η αύξηση του αριθμού των κοινωνικών λειτουργών, η κατ' οίκον νοσηλεία κ.λπ. Ζωτικής σημασίας είναι επίσης η ενίσχυση του θεσμού του εθελοντισμού, όπως και των παραδοσιακών δεσμών της ελληνικής οικογένειας και ειδικότερα της νεολαίας, με τους ηλικιωμένους. Ο ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, της εκκλησίας όπως και διαφόρων φορέων και εθελοντικών συλλογικών προσπαθειών, είναι εξ ίσου σημαντικός³.

1.3 Τρίτη και τέταρτη ηλικία

Στα πλαίσια της αλματωδώς αυξανόμενης σημασίας και του αριθμού των ωρίμων πολιτών, σκόπιμο θα ήταν να διαφοροποιήσουμε δύο βασικές περιπτώσεις του ζητήματος. Η πρώτη αφορά τα άτομα άνω των 60-65 ετών που βρίσκονται σε ικανοποιητική κατάσταση υγείας και ζωτικότητας και μπορούν όχι μόνο να συμμετέχουν ενεργά στον κοινωνικό τους περίγυρο, αλλά και εφόσον το επιθυμούν, να απασχολούνται με ελαστικό ωράριο της επιλογής τους.

Στη δεύτερη κατηγορία, υπάγονται τα ηλικιωμένα άτομα που η κακή κατάσταση της υγείας τους δεν επιτρέπει να αυτοεξυπηρετούνται και πολύ περισσότερο να αναπτύσσουν κάποια δραστηριότητα. Για την περίπτωση των ατόμων αυτών, η πολιτεία, η Τοπική Αυτοδιοίκηση η εκκλησία και οι εθελοντικοί φορείς, οφείλουν να αναλάβουν την ευθύνη για την αξιοπρεπή τους προστασία και διαβίωση. Την τελευταία αυτή κατηγορία, θα ήταν σκόπιμο να προσδιορίσουμε ότι ανήκει στη λεγόμενη "τέταρτη ηλικία", η οποία σύμφωνα με τον προτεινόμενο ορισμό της, περιλαμβάνει άτομα ηλικιωμένα, συνήθως άνω των 70 ή 75 ετών, που δεν είναι σε θέση να αυτοεξυπηρετούνται. Σε αντιδιαστολή, η τρίτη ηλικία θα μπορούσε να οριστεί

³ www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles/61.doc

ότι αφορά άτομα άνω των 60-65 ετών που είναι σε θέση, εφ' όσον το επιθυμούν, να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική και οικονομική ζωή⁴.

1.4 Οι οικονομικές συνιστώσες

Η τρίτη αλλά και η τέταρτη ηλικία, όσον αφορά την όλη λειτουργία της οικονομίας, αποτελούν ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοτικό και ποιοτικό μέγεθος. Ένα πολυσύνθετο σύνολο εργαζόμενων, επιχειρηματιών, υπηρεσιών και μεταποίησης, δραστηριοποιείται και αναπτύσσεται με επίκεντρο τις ηλικίες αυτές..

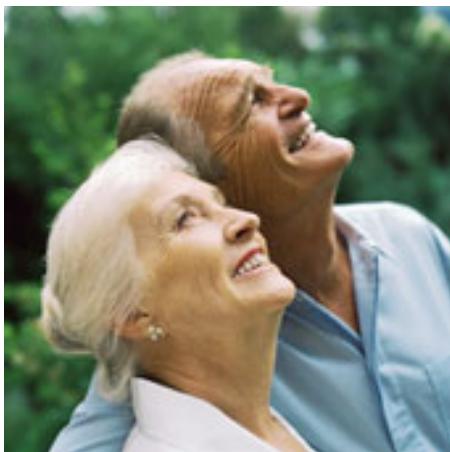
Ένα άλλο ζήτημα για χώρες όπως η Ελλάδα με εύκρατο κλίμα και πολλές φυσικές ομορφιές, είναι η ανάπτυξη παραθεριστικών ή και μόνιμων κατοικιών και οικισμών για ομοεθνείς, αλλά και εύπορους ξένους συνταξιούχους. Μια τέτοια προοπτική αποτελεί για το μέλλον, σημαντικό εφαλτήριο οικονομικής δραστηριότητας και σοβαρό μέσο άντλησης ξένου συναλλάγματος⁴.

1.5 Οδεύοντας προς το μέλλον

Γενικότερα, το μέγεθος, ο ρόλος και η σημασία των ωρίμων πολιτών, αποτελούν μια σημαντική συνιστώσα, η οποία θα απασχολεί όλο και περισσότερο το κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι. Και είναι γεγονός ότι το επίπεδο του πολιτισμού της σύγχρονης κοινωνίας θα είναι άμεσα συναρτημένο με τον τρόπο αντιμετώπισης της τρίτης και τέταρτης ηλικίας. Στα πλαίσια των αντιλήψεων αυτών, ο ΟΗΕ έχει αποδεχτεί εισήγηση που αρχικά έχει προταθεί και υιοθετηθεί στις 15 Φεβρουαρίου 1991 από την ελληνική Βουλή, με πρόταση του υπογράφοντος, και της τότε Υπουργού Υγείας κας Μαριέττας Γιαννάκου-Κουτσίκου, για την καθιέρωση της 1^{ης} Οκτωβρίου, ως ημέρας τιμής των ατόμων της τρίτης ηλικίας. Με μεθύτερες αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, ορίστηκε επίσης το 1999 ως έτος της

⁴ www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles/61.doc

τρίτης ηλικίας, ενώ το κεντρικό μήνυμα για τον ίδιο σκοπό είναι η πορεία «προς μια κοινωνία για όλες τις ηλικίες»⁵.

1.6 Αύξηση ατόμων τρίτης ηλικίας – έρευνα ΙΤΕΠ

Η πρόσφατη μελέτη του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ) με θέμα τον τουρισμό της τρίτης ηλικίας πραγματοποιήθηκε με αφορμή την εμφάνιση κάποιων νέων μεταβλητών στο χώρο των ερευνών.

Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η μεταβολή της ηλικιακής διάρθρωσης του παγκόσμιου πληθυσμού (υπέρ των μεγαλύτερων ηλικιών), οι συνεχείς μεταβολές στην τεχνολογία, κυρίως στο τομέα της πληροφορικής (που παρέχει την δυνατότητα πληροφόρησης) και των μεταφορών, (που μειώνουν το χρόνο και το κόστος, καθώς αυτή η ηλικιακή ομάδα είναι ευαίσθητη στη χρονική διάρκεια των ταξιδιών) και τα συμπεράσματα σχετικών ερευνών που καταδεικνύουν την αύξηση των εισοδημάτων και τη διόγκωση του "κόσμου των ηλικιωμένων" (δηλαδή την αύξηση των ατόμων τρίτης ηλικίας). Παράγοντες που διαμορφώνουν εκ νέου την σχέση της τουριστικής ζήτησης και προσφοράς, αφού οι ανάγκες και των δύο έχουν διαφοροποιηθεί,

⁵ www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles/61.doc

επαληθεύοντας την αύξουσα τουριστική τάση των ηλικιωμένων που εμφανίζεται τελευταία.

Ένας πρόσθετος λόγος που υπαγόρευσε την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης ήταν και το γεγονός ότι τα άτομα τρίτης ηλικίας προσπορίζουν στη χώρα προορισμού, αν συγκριθούν με τις νεότερες ηλικίες τουριστών, περισσότερα οφέλη, αφού αρέσκονται στην κατανάλωση ντόπιων προϊόντων και φαγητών, "αγοράζουν" περισσότερες εκδρομές και προκαλούν από ελάχιστες έως μηδενικές αρνητικές επιπτώσεις στη χώρα προορισμού, χωρίς να έρχονται σε προστριβές με τους ντόπιους κατοίκους και να γεννούν προβλήματα. Αντίθετα αρέσκονται να πρόσκεινται φιλικά προς τους ντόπιους και να μαθαίνουν τα ήθη και τα έθιμά τους, να μελετούν τα πολιτιστικά στοιχεία της περιοχής και έτσι ωθούν τις Αρχές να συντηρούν και να αναβαθμίζουν τα πολιτιστικά στοιχεία της χώρας. Από τη μελέτη εξήχθησαν συμπεράσματα που αφορούν: **α)** τις ιδιαιτερότητες του τουρισμού των ατόμων της τρίτης ηλικίας, **β)** τη σημαντικότητά του για την οικονομία, **γ)** την αναγκαία πολιτική που πρέπει να εφαρμόσουν τόσο ο δημόσιος όσο και ο ιδιωτικός τομέας για να προωθηθεί αποτελεσματικά ο σχετικός τουρισμός. Σημειώνεται ότι οι δύο τομείς (ευρύτερος δημόσιος και ιδιωτικός) πρέπει να συνεργάζονται με συνείδηση του γεγονότος ότι ο Τουρισμός αποτελεί σήμερα τομέα "ηγέτη" (leader) της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας. Η συνεργασία τους πρέπει, επίσης, να είναι συνεπής και συνεχής (σε βάθος χρόνου), μακράν από τις εκάστοτε παρεμβολές των πολιτικών κομμάτων για να είναι αποτελεσματική η πολιτική η οποία εκάστοτε θα εφαρμόζεται.

Με βάση στοιχεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, ο πληθυσμός ολόκληρου του πλανήτη γηράσκει. Η αύξηση του πληθυσμού των ατόμων της τρίτης ηλικίας κατά την περίοδο 2000/20 εκτιμάται ότι θα είναι ίση με 590 εκ. άτομα, δηλαδή, αναμένεται ότι θα λάβει χώρα μέση ετήσια αύξηση κατά 2,75%. Επισημαίνεται ότι κατά την ίδια

περίοδο (2000/20) το σύνολο του παγκόσμιου πληθυσμού αναμένεται ότι θα αυξάνεται με ετήσιο ρυθμό ίσον με 1,13%. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι ο Ευρωπαϊκός πληθυσμός γηράσκει με ρυθμό ταχύτερο του παγκοσμίου, φαινόμενο που θα είναι περισσότερο έντονο στις 10 ευρωπαϊκές χώρες από όπου προέρχεται μέχρι σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του αλλοδαπού τουρισμού για τη χώρα μας.

Επίσης, η απελευθέρωση των χωρών που ανήκαν στον ανατολικό συνασπισμό θα δημιουργήσει προοπτικές για σημαντική αύξηση της ζήτησης πολιτισμικού τουρισμού σε συνδυασμό με τον τουρισμό αναψυχής. Η Κίνα πάλι εμφανίζεται ως χώρα της οποίας ο πληθυσμός έχει μικρή μεν, αλλά αυξανόμενη τουριστική τάση τα τελευταία 10 χρόνια, που οφείλεται τόσο στην αύξηση των εισοδημάτων όσο και στην κατάργηση των περιορισμών τους οποίους παλαιότερα επέβαλε η χώρα αυτή στις προς το εξωτερικό μετακινήσεις των κατοίκων της για τουριστικούς σκοπούς. Έγινε φανερό ότι τρία θέματα είναι εξαιρετικά σημαντικά για τον τουρισμό των ατόμων της τρίτης ηλικίας: η Ασφάλεια, η Υγεία και η Ποιότητα⁶. Έτσι, οι ελληνικές επιχειρήσεις για να επαυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους στο Μεσογειακό χώρο, πρέπει να προσπαθούν να είναι πρωτοπόρες στο θέμα της ποιότητας και αυτό θα το επιτύχουν εάν αναπτύσσουν ριζοσπαστικές καινοτομίες και αρχίσουν να χρησιμοποιούν τη σχετική σύγχρονη τεχνολογία, πετυχαίνοντας όχι μόνο την βελτίωση της ποιότητας, αλλά και την δημιουργία νέων υπηρεσιών, που θα συμβάλλουν στη διαφοροποίηση του προϊόντος και στην καλύτερη εξυπηρέτηση του τουρίστα. Έτσι, θα αυξάνουν την ανταγωνιστικότητά τους και θα εξασφαλίζουν την επικράτησή τους στην αγορά.

Το κράτος και γενικότερα ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, καλείται να συνδράμει στην προσπάθεια των επιχειρήσεων που σκοπό έχει την βελτίωση της προσφερόμενης υπηρεσίας, εμπλουτίζοντάς την με στοιχεία που θα την κάνουν

⁶ www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles/61.doc

αρεστή στα άτομα της τρίτης ηλικίας. Σημαντικές, συνεπώς, θεωρούνται παρεμβάσεις του δημόσιου τομέα στον τομέα της Υγείας για να δημιουργηθεί στις νησιωτικές κυρίως τουριστικές περιοχές υποδομή για την προσφορά των αντίστοιχων υπηρεσιών. Αναγκαία, επίσης, θεωρείται ίσως και η δημιουργία υποδομών, που θα εγγυώνται στους τουρίστες την ασφάλεια και την ιατρική τους περίθαλψη.

Σημαντική θα ήταν και η ενεργοποίηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η οποία σήμερα κατά το πλείστον αδρανεί, ώστε να προωθηθεί και η λεγόμενη "έξω-ξενοδοχειακή" ποιότητα του τουριστικού προϊόντος στην οποία τα άτομα τρίτης ηλικίας αποδίδουν μεγάλη σημασία.

Ακόμη, μια αποτελεσματική κίνηση θεωρήθηκε ότι θα ήταν η εισαγωγή του πολιτισμικού στοιχείου στο παραδοσιακό προϊόν "ήλιος-θάλασσα, αμμουδιές" και για αυτό το λόγο το Υπουργείο Τουρισμού σε συνεργασία με το Υπουργείο Πολιτισμού και την Τοπική Αυτοδιοίκηση, ανέλαβαν να προωθήσουν την αναβάθμιση του ελληνικού μουσειακού χώρου και να επιμεληθούν τη διασύνδεση των ιστορικών χώρων και των Μουσείων με εκδηλώσεις ποικίλου περιεχομένου.

Είναι καταφανής η σημασία της ύπαρξης μιας "Τράπεζας Τουριστικών Πληροφοριών", από την οποία θα μπορούν οι τουρίστες (και ιδιαίτερα τα άτομα της τρίτης ηλικίας) να αντλούν πληροφόρηση τουλάχιστον για διαθέσιμα καταλύματα, τιμές, δρομολόγια μεταφορικών μέσων και διαθέσιμες σε ώρα ανάγκης, ιατρικές-νοσηλευτικές υπηρεσίες, τα διαθέσιμα αρχαιολογικά και λοιπά πολιτισμικά στοιχεία και εκδηλώσεις κάθε περιοχής.

Τέλος, επισημαίνεται ότι ο τουρισμός των ατόμων τρίτης ηλικίας υπόκειται σε "απειλές" από γεγονότα, όπως είναι η εντεινόμενη διεθνής τρομοκρατία και η σχεδιαζόμενη και προσδοκώμενη (σε ευρωπαϊκό τουλάχιστον επίπεδο) επιμήκυνση του εργασιακού χρόνου των εργαζομένων με επακόλουθο τη μείωση της μετά τη συνταξιοδότηση προσδόκιμης ζωής των ατόμων τρίτης ηλικίας και άρα και την ελάττωση των ταξιδιών εκ μέρους αυτών των ατόμων⁷.

⁷ www.infopeloponnisos.gr/p NEWSLETTER

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται ο ιαματικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας.

Παρουσιάζονται στοιχεία προσφοράς και ζήτησης στον τομέα του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα και το εξωτερικό, καθώς επίσης και στοιχεία επιχορηγήσεων για διακοπές στους ασφαλισμένους τρίτης ηλικίας. Παρουσιάζονται ακόμη οι θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών πηγών της Ελλάδας. Αναδεικνύεται η συμβολή του τομέα στον γενικότερο τουρισμό, μέσω σημαντικών δεικτών που αφορούν τη συμβολή στις αφίξεις ημεδαπών τουριστών, στην πληρότητα των ξενοδοχείων και στην άμεση απασχόληση στον τουρισμό.

2.1. Θερμαλισμός και ιαματικός τουρισμός στο εξωτερικό

Ο Τουρισμός θεωρείται διεθνώς σημαντικός τομέας της οικονομίας τόσο για τα συναλλαγματοφόρα οφέλη του όσο και για τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα. Ιδιαίτερα, για την Ελλάδα είναι αποφασιστικός παράγοντας διαμόρφωσης του Εθνικού Προϊόντος με καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη της Εθνικής Οικονομίας.

Με αυτό το δεδομένο ο σχεδιασμός της πολιτικής μας σήμερα στοχεύει στον επαναπροσδιορισμό της Τουριστικής μας ταυτότητας, με αποφασιστική αλλαγή κατεύθυνσης προς τις επιλεκτικές μορφές Τουρισμού όπως:

- ✓ **Συνεδριακός**
- ✓ **Θεραπευτικός**
- ✓ **Ορειβατικός**
- ✓ **Θρησκευτικός κλπ.**

Ο Θεραπευτικός Τουρισμός είναι μία επιλεκτική μορφή Τουρισμού με σημαντικά οικονομικά πλεονεκτήματα. Είναι η μορφή Τουρισμού που υφίσταται τις λιγότερες αρνητικές επιδράσεις από τυχόν δυσμενείς συγκυρίες και μπορεί να δώσει δωδεκάμηνη τουριστική περίοδο.

Πολλά κέντρα Τουρισμού Υγείας λειτουργούν σήμερα στην Κεντρική Ευρώπη και συγκεκριμένα στην Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, Ελβετία, Αυστρία και λιγότερο στο Βέλγιο, Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα, Ολλανδία, Φιλανδία, Σουηδία.

Επίσης λειτουργούν πολλά τέτοια κέντρα στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπου ο ιαματικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της οικονομίας τους π.χ. Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Ρουμανία, Ρωσία, Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία. Στο χώρο της Μεσογείου εκτός της Ιταλίας, Ισπανίας, Ελλάδας και Πορτογαλίας ιαματικό τουρισμό και τουρισμό υγείας έχουν επίσης αναπτύξει το Ισραήλ, η Τουρκία, η Τυνησία, το Μαρόκο και η Κύπρος.

Στη Γερμανία, που διαθέτει 250-300 κέντρα ιαματικού τουρισμού υγείας το έτος 1988 ένας αριθμός 7 εκατ. ατόμων επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά. Εκ των ατόμων αυτών τα 2,3 εκατ. υποβλήθηκαν σε ιαματική θεραπεία (φορμαλισμό) και τα υπόλοιπα άτομα σε θαλασσοθεραπεία, σε κινησιοθεραπεία και σε κλιματοθεραπεία. Το ποσοστό του γερμανικού πληθυσμού που επισκέφθηκε τα κέντρα αυτά κατά την ίδια χρονιά ήταν γύρω στο 10% ενώ οι ξένοι επισκέπτες συνήθως αποτελούν μικρό ποσοστό του συνόλου των επισκεπτών των ιαματικών κέντρων (ήταν μόλις το 3% το έτος 1988).

Στην Ιταλία, που λειτουργούν γύρω στα 200 κέντρα τουρισμού υγείας, κατά το ίδιο έτος 1988 βρέθηκε ότι επισκέφθηκαν τα κέντρα αυτά 2,3 εκατ. άτομα. Επίσης υπολογίστηκε ότι το 10% (1988) των εισπράξεων από τον αλλοδαπό τουρισμό προερχόταν από τους επισκέπτες των 12 μεγαλύτερων κέντρων τουρισμού υγείας.

Στη Γαλλία λειτουργούν γύρω στα 50 κέντρα τουρισμού υγείας, εκ των οποίων τα περισσότερα εξειδικεύονται στη θαλασσοθεραπεία και περίπου τα 20 τον Ιαματικό Τουρισμό. Το ποσοστό του πληθυσμού που επισκέπτεται τα κέντρα αυτά δεν υπερβαίνει το 1%, ενώ οι ξένοι τουρίστες αποτελούν πολύ μικρό ποσοστό στο σύνολο των λουόμενων.

Στην Ελβετία, λειτουργούν 22 ιαματικά κέντρα και εξειδικεύονται περισσότερο στην θεραπεία για πρόληψη. Το κλίμα, το υψόμετρο της τοποθεσίας όπου βρίσκονται ορισμένα από τα κέντρα αυτά είναι ιδανικά για την προσφορά προϊόντων που προορίζονται για ανάρρωση και χαλάρωση.

Στην Αυστρία, λειτουργούν 100 ιαματικά κέντρα, εκ των οποίων τα 20 είναι αποκλειστικά για υδροθεραπεία. Η Αυστρία έχει αναπτύξει πολύ τον τομέα αυτό ώστε να παρουσιάζεται διεθνώς ως προορισμός αναζωογόνησης κατά της καθημερινής ρουτίνας. Μαζί με την Ελβετία αποτελούν μοναδικές χώρες όπου τα κέντρα τουρισμού υγείας τους εξειδικεύονται στην κλιματοθεραπεία.

Στην Ισπανία, λειτουργούν 92 κέντρα ιαματικού τουρισμού και ένα κέντρο τουρισμού υγείας. Γενικά ο κλάδος του τουρισμού υγείας δεν είναι αναπτυγμένος και δεν προωθείται.

Στην Πορτογαλία, λειτουργούν 40 κέντρα ιαματικού τουρισμού και για τον κλάδο του τουρισμού υγείας συμβαίνει το ίδιο με την Ισπανία, δηλαδή δεν υπάρχουν προοπτικές.

Στο Βέλγιο λειτουργούν λίγα κέντρα ιαματικού τουρισμού ενώ τα κέντρα τουρισμού υγείας είναι περισσότερα. Εκ των επισκεπτών οι περισσότεροι είναι ημεδαποί τουρίστες αφού βρέθηκε ότι επί συνόλου 240.222 διανυκτερεύσεων (1990) στα κέντρα τουρισμού, το 88.88% πραγματοποιήθηκε από Βέλγους και το υπόλοιπο 11,17% από αλλοδαπούς επισκέπτες.

Στην Βόρεια Ευρώπη και συγκεκριμένα στη Σουηδία και τη Φιλανδία τα προϊόντα του τουρισμού υγείας που προσφέρονται είναι πολύ υψηλών προδιαγραφών, τόσο από άποψη κοινωνική όσο και ιατρική.

Στην Αγγλία, οι φάρμες υγείας είναι γνωστές ως τόπιοι τουρισμού υγείας ενώ τα κέντρα ιαματικού τουρισμού έχουν ατονήσει. Μόνο δύο από τα κέντρα αυτά επαναλειτούργησαν το 1985. Στην Βόρεια Αμερική ο τουρισμός υγείας ο οποίος έχει την έννοια της ξεκούρασης μόνο και όχι και της θεραπείας, προσφέρεται σε ειδικευμένους σταθμούς, τα "Health Resorts" ή "Spa Resorts". Είναι ιδιωτικές επιχειρήσεις που βρίσκονται συνήθως σε πολυτελή ξενοδοχεία με μπάνια, πισίνες και αθλητική υποδομή, κυρίως στην Καλιφόρνια και Φλώριδα.

Επίσης στις πρώην Ανατολικές χώρες Ρωσία, Τσεχοσλοβακία, Ουγγαρία κ.λπ. ο ιαματικός τουρισμός θεωρείται αναπτυσσόμενος τομέας, αφού ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού των χωρών αυτών αλλά και των ξένων τουριστών επισκέπτεται τα κέντρα τουρισμού υγείας. Έτσι, στην Ουγγαρία η οποία θεωρείται από τις πλέον αναπτυσσόμενες στον τομέα αυτό, αφού διαθέτει 100 - 120 τέτοια οργανωμένα κέντρα με πλήρη εξοπλισμό και υποδομή και γύρω στις 350 ιαματικές πηγές με εγκαταστάσεις, το 10% (1988) περίπου του πληθυσμού της επισκέπτεται τις ιαματικές λουτροπόλεις, ενώ το 22% των ξένων επισκεπτών έχει ως προορισμό τα κέντρα του τουρισμού υγείας.

Στην Τσεχοσλοβακία, η οποία διαθέτει και αυτή οργανωμένα κέντρα τουρισμού υγείας, το 3,5% (1988) του πληθυσμού της βρέθηκε ότι υποβλήθηκε σε ιαματική θεραπεία.

Στη Ρωσία ένας στους δεκαπέντε Ρώσους πηγαίνει σε ιαματικά κέντρα. Σήμερα οι λουτροπόλεις αυτές προσελκύουν νέους και άτομα όλων των ηλικιών εκτός των άλλων και λόγω της στροφής προς τις παραδοσιακές μορφές φυσικής θεραπείας που

παρατηρείται τα τελευταία χρόνια. Οι φυσικοί τρόποι θεραπείας ή όπως λέγεται της αφαρμάκου ιατρικής κερδίζουν συνεχώς έδαφος με τα νέα δεδομένα, δηλαδή την επιβάρυνση του περιβάλλοντος, το άγχος της καθημερινής ζωής, το κάπνισμα, κ.λπ. που θεωρούνται υπεύθυνα για τις περισσότερες ασθένειες και το πρόωρο γήρας. Επιστημονικά έχει αποδειχθεί ότι τα προϊόντα του τουρισμού υγείας αποτελούν προάσπιση για καλή υγεία και έχουν επίσης σημαντική συμβολή στην προληπτική ιατρική. Σημειώνεται εδώ ότι στη Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, η προληπτική ιατρική στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στη υδροθεραπεία από τις μικρές ηλικίες.

Τα πακέτα διακοπών προορισμού σε αυτά τα κέντρα συνδυάζονται τις περισσότερες φορές και με προσφορά άλλων τουριστικών υπηρεσιών αναψυχής, αναζωογόνησης, σπορ (όπως σκι, ιστιοπλοΐα, ιππασία, τένις, κ.λπ.) και πολιτιστικών δραστηριοτήτων της υψηλής κοινωνικής ζωής (όπως κινηματογράφο, θέατρο, φεστιβάλ μουσικής κ.λπ.) γιατί απευθύνονται όχι μόνο σε ασθενείς αλλά και στους συνοδούς των ασθενών, καθώς και σε άλλους επισκέπτες συνήθως ανωτέρου εισοδηματικού επιπέδου. Εξάλλου, απαιτείται η μακρά παραμονή των ατόμων σε αυτά τα θέρετρα, μεγαλύτερη από τα συνήθη τουριστικά θέρετρα, προκειμένου να φανούν τα αποτελέσματα μιας ορισμένης θεραπείας στην οποία υποβάλλονται, ιδίως αν πρόκειται για ειδικές θεραπείες (όπως αντικαπνική θεραπεία, θεραπεία του άγχους, ψυχοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, χαλάρωση, διαιτητική, εκμάθηση ύπνου, έρευνα της σωστής γραμμής-στάσης του σώματος, αισθητικής κ.λπ.). Επομένως η αναγκαστική παραμονή των επισκεπτών για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα στα κέντρα του τουρισμού υγείας (π.χ. 21 ημέρες στη Γαλλία, 21-28 ημέρες στη Γερμανία, 12-18 ημέρες στην Ιταλία) απαιτεί να δημιουργηθεί όχι μόνο η κατάλληλη ατμόσφαιρα για την χαλάρωση και την αναζωογόνηση του οργανισμού, αλλά και η δημιουργία και

άλλων δραστηριοτήτων και τόπων έλξης των τουριστών που θα τους απασχολούν κατά τις ελεύθερες ώρες.

Έτσι δημιουργούνται συγκροτήματα που διαθέτουν όλη τη γενική και ειδική υποδομή και το κατάλληλο περιβάλλον που απαιτείται για τον τουρισμό μακράς παραμονής όπως πάρκα πρασίνου, κήποι, ποταμοί, λίμνες, κλινικές, κέντρα θεραπείας, κατάλληλος εξοπλισμός, ειδικευμένοι γιατροί, στέγαση σχετική με τη θεραπεία, ελεγχόμενη δίαιτα κ.λπ. που βοηθά στην αποτελεσματικότητα της συγκεκριμένης θεραπείας.

Ένα άλλο θέμα που θεωρείται πολύ σημαντικό είναι ο τομέας έρευνας αγοράς και ανάπτυξης των πωλήσεων του τουρισμού υγείας. Ορισμένες χώρες όπως η Αυστρία, η Ελβετία, η Γαλλία κ.λπ. έχουν προχωρήσει στο θέμα της έρευνας αγοράς και της διαφήμισης και προσφέρουν σε συνεργασία με τις εθνικές τους αεροπορικές εταιρείες "πακέτα διακοπών" για την ομορφιά και καλή φυσική κατάσταση στα κέντρα υγείας που αποτελούνται από συγκροτήματα ξενοδοχείων με θερμά λουτρά και όλη την υποδομή (γήπεδα τένις, χώρους αθλητισμού κ.λπ.) σε περιβάλλον ιδανικό (με πάρκα πρασίνου) για θεραπεία και ξεκούραση. Τα τουριστικά αυτά πακέτα διακινούνται από ειδικούς τουριστικούς πράκτορες σε διεθνή κλίμακα και απευθύνονται συνήθως σε πελατεία υψηλού εισοδηματικού επιπέδου.

Βέβαια, υπάρχει και η εξειδίκευση των κέντρων αυτών ανάλογα με το χαρακτηρισμό και η θερμοκρασία των ιαματικών νερών τους και την εξειδικευμένη υποδομή που διαθέτουν, το κλίμα κ.λπ. Για παράδειγμα, άλλα προσφέρονται για λουτροθεραπεία (Ουγγαρία), ποσιθεραπεία, άλλα για πηλοθεραπεία (ιδίως στην Ιταλία), άλλα για θαλασσοθεραπεία ιδίως αυτά που βρίσκονται κοντά στη θάλασσα (Γαλλία), άλλα για κλιματοθεραπεία (Ελβετία, Αυστρία) κ.λπ.

Υπάρχουν, όμως και αμφισβητήσεις για την αξία του θερμαλισμού ως θεραπευτικής μεθόδου που μαζί με τον ανταγωνισμό των άλλων κέντρων οδηγούν σε φθίνουσα διαχρονική τάση του αριθμού των ατόμων που προσέρχονται στα ιαματικά κέντρα. Αναλυτικότερα οι παράγοντες αυτοί αποδίδονται κυρίως:

- A)** Στον μεγάλο ανταγωνισμό ανάμεσα στα κέντρα τουρισμού υγείας και στα άλλα τουριστικά θέρετρα που βρίσκονται στις παραλίες ή στα όρη των χωρών του εξωτερικού και προσφέρουν φθηνότερα πακέτα διακοπών με εναλλακτικές ευκαιρίες αναψυχής.
- B)** Στις νέες μεθόδους που εφαρμόζουν οι φαρμακοβιομηχανίες για την χημική θεραπεία των ασθενειών με τη χρήση φαρμάκων και το χαρακτηρισμό της υδροθεραπείας ως απαρχαιωμένης μεθόδου. Στην Αμερική και την Αγγλία, οι γιατροί είναι τελείως αρνητικοί για την αποτελεσματικότητα της υδροθεραπείας ως θεραπευτικής μεθόδου, ενώ στις άλλες χώρες υπάρχει μια ενδιάμεση κατάσταση.
- Γ)** Στην παραμελημένη εκπαίδευση της υδρολογίας που δεν διδάσκεται συστηματικά στα περισσότερα Πανεπιστήμια.
- Δ)** Στην απροθυμία του ιατρικού σώματος να αναγνωρίσει την υδροθεραπεία ως ιατρική μέθοδο.

Η Διεθνής Οργάνωση Θερμαλισμού, λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω εισήγαγε το 1974 νέες αρχές και όρους για το χαρακτηρισμό των θεραπευτικών ιδιοτήτων των ιαματικών νερών και για την ταξινόμηση των θερμών πηγών.

Είναι σημαντικό, όπως αναφέρει η παραπάνω Οργάνωση, ότι ο θερμαλισμός δεν είναι ανταγωνιστικός στις θεραπείες με φάρμακα, αλλά συμπληρωματικός στην κλινική και χειρουργική, αφού μπορεί να προσφέρει στον ασθενή π.χ. ενός

ατυχήματος την ανακούφιση και φροντίδα που χρειάζεται για να επανέλθει στην κανονική ζωή.

Όμως, η αναγνώριση της υδροθεραπείας ως ιατρικής θεραπευτικής μεθόδου από τον τομέα της Κοινωνικής Ασφάλισης σε πολλές χώρες, ιδίως τη Ευρώπη, οδήγησε σε μία σχετικά αυξημένη ζήτηση των κέντρων του ιαματικού τουρισμού, συγκριτικά με τα προηγούμενα.

Η σημαντική αυτή αύξηση στη ζήτηση των προϊόντων που προσφέρονται στα κέντρα του τουρισμού υγείας που παρατηρήθηκε τελευταία, αποδίδεται στη στροφή των ατόμων προς τις παραδοσιακές μεθόδους θεραπείας, όπως προαναφέρθηκε, αλλά και την αυξανόμενη έμφαση που δίδεται από πολλούς στην κατ' επανάληψη επανάκαμψη του οργανισμού που επιτυγχάνεται με την σωματική άσκηση και δοκιμασία και τις ειδικές θεραπείες που ακολουθούνται σε καθαρό και υγιεινό περιβάλλον ενός κέντρου τουρισμού υγείας.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο κλάδος του τουρισμού υγείας να προσελκύσει αρκετές επενδύσεις και σημαντικά κεφάλαια του ιδιωτικού τομέα για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό των κέντρων αυτών, ώστε να προσαρμοστούν στις σύγχρονες απαιτήσεις του τουρισμού υψηλών προδιαγραφών όπως χαρακτηρίζεται ο τομέας αυτός⁸.

Στον πίνακα παρακάτω αναλύεται η κατάσταση του ιαματικού τουρισμού και του τουρισμού υγείας σε κάποιες Ευρωπαϊκές Χώρες και αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένα στοιχεία για την κίνηση των κέντρων του τουρισμού υγείας στις χώρες αυτές. Βλέπουμε ότι περισσότερα κέντρα, τα οποία θεωρούνται αξιόλογα, βρίσκονται στη *Βουλγαρία*⁹.

⁸ ΚΟΚΑΛΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, Προϊστάμενος Τμήματος Ιαματικών Πηγών Ε.Ο.Τ.

⁹ Δρ. ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ Φ. (2008-09)

Πίνακας 1: Στοιχεία για την κίνηση των κέντρων τουρισμού υγείας σε χώρες του εξωτερικού.

Χώρα	Κέντρα Ιαματικού Τουρ. και Τουρ. Υγείας	Ποσοστό Πληθυσμού Επισκεπτών της Χώρας	Ποσοστό Ξένων Επισκ
Γερμανία	250-300	10% (7 εκατ)	3%
Ιταλία	200	4% (2,3 εκατ)	10%
Γαλλία	50	1%	0,5%
Βέλγιο	Αρκετά	2% (240 χιλ.)	0,3%
Ουγγαρία	460	10%	22%
Τσεχοσλοβ.	Αρκετά	3,5%	
Ρωσία	Πολλά	7%	
Πρώην Γιουγκοσλ.	400-450		
Βουλγαρία	500		
Ισπανία	93		
Πορτογαλία	40		
Αυστρία	100		
Ελβετία	22		

2.2. Θερμαλισμός και Ιαματικός Τουρισμός στην Ελλάδα.

Χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς

Στην Ελλάδα, οι θεραπευτικές ιδιότητες ορισμένων πηγών ήταν γνωστές από την αρχαιότητα και μάλιστα συνδεδεμένες με την ιστορία του τόπου όπου βρίσκονται (όπως της Αιδηψού, των Θερμοπυλών, Ικαρίας, Τραιανούπολης κ.λπ.). Η αξιοποίηση και η βαθμιαία οργάνωση των ιαματικών πηγών της χώρας άρχισε από τις αρχές του παρόντα αιώνα. Οι πρώτες πηγές που αναπτύχθηκαν ήταν της Υπάτης, της Αιδηψού, της Κύθνου, της Κυλλήνης, του Λουτρακίου, του Καϊάφα και ακολούθησαν οι υπόλοιπες πηγές, οι περισσότερες από τις οποίες ήταν πηγές τουριστικής σημασίας. Οι περιοχές πολλών από αυτές τις πηγές τουριστικής σημασίας, λόγω κυρίως της γεινίασής τους με την θάλασσα, εξελίχθηκαν σε μεγάλες λουτροπόλεις στις οποίες το *ξενοδοχειακό δυναμικό είναι πολύ αξιόλογο, εξυπηρετώντας εκτός από τους χρήστες των ιαματικών πηγών και μεγάλο αριθμό παραθεριστών*¹⁰.

Πίνακας 2: Στοιχεία για καταλύματα με άμεση απασχόληση στον ιαματικό τουρισμό.

Άμεση απασχόληση στον ιαματικό τουρισμό	
Καταλύματα Φορείς	Απασχολούμενοι
Ξενοδοχεία	112.000
Ενοικιαζόμενα Δωμάτια	90.000
Μεταφ. Μέσα, Εστιατόρια, Τουρ. Γραφεία κ.λπ.	78.000
Σύνολο	280.000

¹⁰ ΚΟΚΑΛΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, Προϊστάμενος Τμήματος Ιαματικών Πηγών Ε.Ο.Τ.

Πίνακας 3: Στοιχεία για καταλύματα με έμμεση απασχόληση στον ιαματικό τουρισμό¹¹.

Έμμεση απασχόληση στον ιαματικό τουρισμός	
Καταλύματα Φορείς	Απασχολούμενοι
Ξενοδοχεία	5.958
Ενοικιαζόμενα Δωμάτια	2.154
Απασχόληση στα Υδροθεραπευτήρια	700
Λοιπές τουρ. υπηρεσίες	5.000
Σύνολο	13.812

Η ζήτηση για τον ιαματικό τουρισμό στην Ελλάδα, χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα, ιδίως στις μεγάλες λουτροπόλεις. Το μεγαλύτερο ποσοστό των λουομένων προσέρχεται κατά πρώτον το μήνα Σεπτέμβριο και ακολουθεί ο μήνας Αύγουστος, αντίθετα με ότι συμβαίνει στον υπόλοιπο τουρισμό του οποίου ο μήνας αιχμής είναι ο μήνας Αύγουστος. Από εκτιμήσεις, προέκυψε ότι κατά την διάρκεια όλου του εξαμήνου, Μάιος-Οκτώβριος, που λειτουργούν συνήθως οι πηγές, το 40% των λούσεων κατά μέσο όρο πραγματοποιήθηκε κατά τον μήνα Σεπτέμβριο του έτους 1995 στις μεγάλες πηγές, το άλλο 32% κατά μήνα Αύγουστο, το 20% περίπου κατά μήνα Ιούλιο, το 5% τον μήνα Οκτώβριο και μόλις το 3% τον μήνα Ιούνιο ενώ κατά τον μήνα Μάιο το αντίστοιχο ποσοστό ήταν ελάχιστο. Αντίθετα, για τις πηγές Τοπικής Σημασίας τα αντίστοιχα ποσοστά φαίνονται πιο εξομαλυσμένα δηλαδή βρέθηκε ότι το ποσοστό των λούσεων που πραγματοποιήθηκε κατά το μήνα Σεπτέμβριο του 1995 αναλογούσε στο 30% του συνόλου των λούσεων όλου του

¹¹ Δρ. ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ Φ. (2008-09)

έτους, το 25% κατά το μήνα Αύγουστο και το 15% κατά το μήνα Ιούλιο, το 15% κατά το μήνα Οκτώβριο, το 10% κατά τον μήνα Ιούνιο και το υπόλοιπο 5% κατά τον μήνα Μάιο. Η διαφορά αυτή που παρατηρήθηκε μεταξύ των πηγών τουριστικής και τοπικής σημασίας περισσότερο αποδίδεται στον τόπο προέλευσης των λουομένων. Οι μικρές πηγές προτιμούνται περισσότερο από τον τοπικό πληθυσμό και λιγότερο από τον πληθυσμό της υπόλοιπης χώρας, γιατί απαιτούν μικρότερη μετακίνηση των ατόμων ενώ τις μεγάλες λουτροπόλεις τις επισκέπτονται συνήθως άτομα από άλλα μέρη της Ελλάδας που συνδυάζουν την υδροθεραπεία με τις καλοκαιρινές διακοπές τους¹².

Πίνακας 4: Μέσος όρος λούσεων ανά μήνα στις πηγές τουριστικής και τοπικής σημασίας.

	Μήνας	Μέσος όρος λούσεων
<u>Πηγές Τουριστικής Σημασίας</u>	Σεπτέμβριο	40%
	Αύγουστο	32%
	Ιούλιο	20%
	Οκτώβριο	5%
	Ιούνιο	3%
	Μάιο	0,5%

¹² ΚΟΚΑΛΛΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ, Προϊστάμενος Τμήματος Ιαματικών Πηγών Ε.Ο.Τ.

<u>Πηγές Τοπικής Σημασίας</u>	Σεπτέμβριο	30%
	Αύγουστο	25%
	Ιούλιο	15%
	Οκτώβριο	15%
	Ιούνιο	10%
	Μάιο	5%

Πίνακας 5: Κίνηση Ιαματικών Πηγών Τουριστικής Σημασίας

Πηγές Τουριστικής Σημασίας	Μέσος ετήσιος όρος Ατόμων	% Συμμετοχή στο σύνολο ατόμων	Μέσος ετήσιος όρος Λούσεων	% Συμμετοχή στο σύνολο λούσεων	Μέσος όρος Λούσεων ανά Άτομο
Στερεά Ελλάδα- Εύβοια	28.300	57,28	362.028	54,88	12
Αττική	72.279	10,12	120.017	16,21	16
Πελοπόννησο	5.678	5,36	54.360	3,72	9
Δυτική Ελλάδα	3.703	6,96	54.976	7,52	14
Ανατολική Μακεδονία+Θράκη	3.523	3,33	41.817	2,86	11
Κεντρική Μακεδονία	3.306	4,96	49.174	4,84	14
Θεσσαλία	7.231	6,83	71.918	4,92	9
Βόρειο Αιγαίο	4.943	4,67	66.014	4,52	13
Νότιο Αιγαίο	523	0,49	7.576	0,52	14

Στις πηγές *Τουριστικής Σημασίας* (Αιδηψός, Καμένα Βούρλα, Υπάτη κ.λπ.) παρατηρείται **μείωση** του αριθμού ατόμων και αριθμού λούσεων, ως και μείωση των ποσοστών συμμετοχής στο συνολικό μέσο όρο κατά την τελευταία 10ετία.

Πίνακας 6: Κίνηση Ιαματικών Πηγών Τοπικής Σημασίας

Πηγές Τοπικής Σημασίας	Μέσος ετήσιος όρος Ατόμων	% Συμμετοχή στο σύνολο ατόμων	Μέσος ετήσιος όρος Λούσεων	% Συμμετοχή στο σύνολο λούσεων	Μέσος όρος Λούσεων ανά Άτομο
Ανατολική Μακεδονία+Θράκη	1.136	11,86	16.294	12,84	14
Κεντρική Μακεδονία	5.201	54,65	72.196	59,28	13
Δυτική Μακεδονία	765	1,96	7.133	1,35	9
Θεσσαλία	1.967	5,06	15.503	2,94	7
Ήπειρο	973	7,32	12.466	6,67	12
Δυτική Ελλάδα	1.254	10,82	15.087	9,43	12
Στερεά Ελλάδα-Εύβοια	479	1,9	5.669	1,65	11
Πελοπόννησο	775	2	7.858	1,49	10
Αττική					
Βόρειο Αιγαίο	758	2,1	10.620	1,61	14
Νότιο Αιγαίο	150	1,2	2.034	1,32	13

Στις πηγές *Τοπικής Σημασίας* (Νέα Απολλωνία, Σιδηρόκαστρο Σερρών, Αριδαία Πέλλας κ.λπ.) παρατηρείται μικρή **αύξηση** σε αριθμό ατόμων και αρκετά υψηλή ετήσια αύξηση σε αριθμό λούσεων την τελευταία 10ετία.

Γενικά παρατηρείται ότι η κίνηση των *μικρών πηγών αυξάνεται* κατά τις δύο τελευταίες 10ετίες. Αυτό μπορεί να αποδοθεί στη συστηματικότερη συλλογή των στοιχείων, κυρίως όμως στη βελτίωση της οργάνωσης των πηγών και των εγκαταστάσεων τους, με αποτέλεσμα να γίνουν περισσότερο γνωστές και προσιτές στο κοινό. Επήλθε κατ' αυτό τον τρόπο αλλαγή των προτιμήσεων των κατοίκων να επισκέπτονται τις πηγές της περιοχής τους και έτσι έγινε στροφή των ατόμων από τις μεγάλες πηγές Τουριστικής Σημασίας προς τις μικρές Τοπικής Σημασίας¹³.

Πίνακας 7: Ποσοστά επισκεψιμότητας από τοπικό πληθυσμό, από άλλους νομούς και από το εξωτερικό.

Λουόμενοι Πηγών	Από άλλους Νομούς	Από το Νομό της Πηγής	Από Εξωτερικό
Τουριστικής Σημασίας	80,5%	18%	1,5%
Τοπικής Σημασίας	40%	49%	3%

Ο μέσος όρος παραμονής των ατόμων είναι γύρω στις 13-14 ημέρες δηλαδή περίπου ότι συμβαίνει και στον υπόλοιπο τουρισμό.

Όσον αφορά την ηλικία και το φύλο των λουομένων παρατηρείται ότι συνήθως είναι άτομα της τρίτης ηλικίας και οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό

¹³ Δρ. ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ Φ. (2008-09)

(περίπου το 60-65%). Ο αριθμός ατόμων που χρησιμοποιεί τις ιαματικές πηγές αναλογεί στο 1,4% (1993) του ελληνικού πληθυσμού, ενώ το ποσοστό αυτό ήταν μεγαλύτερο, γύρω στο 1,7% κατά τα έτη 1961 και 1971.

Πίνακας 8: Χαρακτηριστικά Ελληνικής αγοράς¹⁴.

Χαρακτηριστικά Ελληνικής Αγοράς	
Μέσος όρος Παραμονής	13-14 Μέρες
Ηλικία	Άτομα Τρίτης Ηλικίας
Φύλο	Γυναίκες (60%-65%)
Ποσοστό Ελληνικού Πληθυσμού 1971	1,7%
Ποσοστό Ελληνικού Πληθυσμού 1996	1,36%

Η φθίνουσα πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα οφείλεται στους ίδιους λόγους που παρατηρούνται και στο εξωτερικό, δηλαδή κυρίως στον ανταγωνισμό που προέρχεται από το χώρο της φαρμακοβιομηχανίας και την απροθυμία των γιατρών να αναγνωρίσουν την υδροθεραπεία ως ιατρική μέθοδο.

Επίσης σημαντικό ρόλο στην φθίνουσα πορεία του ιαματικού τουρισμού στην Ελλάδα έχει παίξει και η έλλειψη της σχετικής διαφήμισης και πληροφόρησης του κοινού από τα μέσα ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες, περιοδικά κ.λπ.) τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Από το χώρο της Κοινωνικής Ασφάλισης κάθε χρόνο επιδοτούνται προγράμματα που εξασφαλίζουν τη χρηματοδότηση δαπανών για υδροθεραπεία ενός σημαντικού αριθμού ασφαλισμένων.

¹⁴ Δρ. ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ Φ. (2008-09)

Έτσι, από το ΙΚΑ κατά τα έτη 1995 και 1996 αποδόθηκαν οι δαπάνες για λουτροθεραπεία σε 58.660 και 59.204 ασφαλισμένους αντίστοιχα που αναλογούσαν στο 43,2% και 41,5% του συνολικού αριθμού των λουομένων. Την πλειοψηφία αυτών των ασφαλισμένων του ΙΚΑ αποτελούν οι συνταξιούχοι, κατά το 88%-90% και το υπόλοιπο 10-12% αφορά τους άμεσα ασφαλισμένους.

Επιχορηγήσεις υπήρξαν, σε μικρότερο βαθμό, και από άλλα ταμεία όπως της ΔΕΗ, των Τραπεζών. Αναλυτικότερα, κατά τα ίδια έτη 1995 και 1996 επιχορηγήθηκαν από τη ΔΕΗ 4.961 και 5.355 ασφαλισμένοι αντίστοιχα για υδροθεραπεία.

Επίσης στα πλαίσια του Προγράμματος «Τουρισμός για όλους» 2008-2009 ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) θέτει σε εφαρμογή το Πρόγραμμα Γ' Ηλικίας 2008-2009 το οποίο θα ισχύσει από 1.10.2008 έως 31.3.2009¹⁵.

Πίνακας 9: Στοιχεία επιχορηγήσεων.

Επιχορηγήσεις	Έτος	Ποσοστό Ελληνικού Πληθ.	Ασφαλισμένοι	Ηλικία Ατόμων
ΙΚΑ	1995	43,2%	58.660	88%-89% Συνταξιούχοι
	1996	41,5%	59.204	
ΔΕΗ	1995		4.961	
	1996		5.355	

¹⁵ Κοκαλάς Θεόδωρος, Προϊστάμενος τμήματος ιαματικών πηγών Ε.Ο.Τ.

2.2. Επένδυση στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού

2.2.1 Εναλλακτικός τουρισμός έναντι μαζικού τουρισμού

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συνθέτουν ένα νέο πρότυπο αιεφορικής τουριστικής ανάπτυξης, οι σημαντικότερες μορφές του οποίου γενικά είναι ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο τουρισμός υγείας, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο φυσιολατρικός και περιπατητικός τουρισμός, ο ορειβατικός τουρισμός, ο χειμερινός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός κ.λπ.

Πρέπει ωστόσο να αναφερθεί ότι συχνά γίνεται δυσδιάκριτος ο διαχωρισμός των εναλλακτικών μορφών τουρισμού τόσο με τον μαζικό τουρισμό, όσο και μεταξύ τους.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού διαφέρουν από τον μαζικό τουρισμό όταν:

- ✓ Είναι μικρής, ελεγχόμενης και ρυθμιζόμενης κλίμακας
- ✓ Ενισχύουν οικονομικά και κοινωνικά τις τοπικές κοινωνίες
- ✓ Ελαχιστοποιούν τις αρνητικές επιδράσεις στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον
- ✓ Έχουν ποικιλία δραστηριοτήτων σε ατομική βάση
- ✓ Στηρίζονται σε βιώσιμα πρότυπα ανάπτυξης.

Προκειμένου η ανάλωση φυσικών πόρων, που απαιτεί η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού, να είναι αποκαταστάσιμη, η ανάπτυξη αυτή πρέπει να είναι "ήπια", δηλαδή να εντάσσεται στη λογική της αιεφορίας. Γι' αυτό, η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού πρέπει να είναι σχεδιασμένη κατά τρόπο που να εξασφαλίζεται ο βιώσιμος χαρακτήρας της και να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή,

έτσι ώστε να είναι προσαρμοσμένη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και στις ιδιαίτερες δραστηριότητες της κάθε περιοχής.

Η διαφορά ανάμεσα στις διαφορετικές εναλλακτικές μορφές τουρισμού έγκειται τόσο στην οργάνωση και τις υποδομές της τουριστικής επίσκεψης, όσο και στο κίνητρο με το οποίο ο επισκέπτης επιλέγει μια μορφή τουρισμού από μια άλλη¹⁶.

Την σημαντικότητα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα του Ιαματικού τουρισμού συναντάμε και στην ομιλία του Α.Τσοχατζόπουλου ο οποίος τόνισε μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

Ο τουρισμός στηρίζει καθοριστικά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας μας. Είναι από τους βασικότερους συντελεστές, διότι όταν έρχονται κάθε χρόνο τόσα εκατομμύρια τουρίστες, αυτό προκαλεί αύξηση της ζήτησης σε όλους τους τομείς. Γι' αυτό στηρίζουμε τη δημιουργία αγορών, τις οποίες συγκροτούμε, για να αξιοποιήσουμε το φυσικό μας περιβάλλον και την παραγωγή μας είτε είναι αγροτική, είτε αφορά το φυσικό προϊόν που διαθέτουμε υπό τη μορφή γεωθερμίας. Όταν αντιλαμβάνεσαι την αξιοποίηση ενός φυσικού προϊόντος που διαθέτεις ως μια σταθερή, μακροχρόνια, σχεδιασμένη, με συνέπεια και αποτελεσματικότητα οικονομική διαδικασία, τότε πρέπει να φροντίσεις αυτή η παρέμβαση να έχει την οικονομική της πλευρά, την κοινωνική της πλευρά, -που είναι απαραίτητη προϋπόθεση, γιατί οι πολίτες μιας τοπικής κοινωνίας είναι αυτοί που θα στηρίξουν την αξιοποίηση αυτής της παραγωγής-, και βέβαια να στηρίξεις τον πολίτη ως καταναλωτή και χρήστη αυτής της δραστηριότητας, αλλά και τον επιχειρηματία που ενδιαφέρεται να συνεργαστεί με το κράτος, την τοπική Αυτοδιοίκηση, ώστε να πετύχουμε σταθερά, μακροχρόνια αποτελέσματα.

¹⁶ Ιατρού Αλέξανδρος, (2005). Επένδυση σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

"Η συζήτησή μας για τον ιαματικό τουρισμό και το θερμαλισμό αφορά τμήμα μιας συνολικής πολιτικής για την ανάπτυξη της χώρας. Οι ιαματικές πηγές και ο θερμαλισμός είναι τμήμα του τουρισμού και της πολιτικής για την οικονομία του τουρισμού που προωθούμε, με σκοπό να παρέμβουμε καθοριστικά στην οικονομία και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

Η συγκροτημένη ανάπτυξη του Ιαματικού Τουρισμού, καθώς και άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως του Θερμαλισμού, του Αγροτουρισμού, του Οικοτουρισμού, του Πολιτιστικού Τουρισμού, του Συνεδριακού κ.ά., αποτελεί σημαντική πηγή εθνικής οικονομικής ανάπτυξης, συμβάλει στη συγκράτηση του πληθυσμού, αλλά και στη δραστηριοποίηση παραγωγικών μονάδων που δρουν συμπληρωματικά με τον τουρισμό και γενικότερα την ενδογενή περιφερειακή ανάπτυξη, προς όφελος κάθε πολίτη¹⁷.

2.2.2 Ιαματικός Τουρισμός Και Τουρισμός Υγείας

Ο **ιαματικός τουρισμός** αποτελεί μορφή κοινωνικού τουρισμού που έχει ως σκοπό τη χρησιμοποίηση των ιαματικών πηγών κυρίως για θεραπευτικούς σκοπούς. Ο όρος **θερμαλισμός**, περιλαμβάνει το σύνολο των ενεργειών για τη θεραπεία του ανθρώπινου οργανισμού με τη χρήση των θερμομεταλλικών νερών των ιαματικών πηγών. Επίσης χρησιμοποιείται και ως ισοδύναμος όρος η **υδροθεραπεία**, η οποία αναγνωρίζεται ως ιατρική θεραπευτική μέθοδο και μπορεί να είναι εσωτερική ή εξωτερική.

¹⁷ kallithea.hua.gr

Η επαναληπτική μορφή της υδροθεραπείας, δεδομένου ότι απαιτείται ένας ορισμένος αριθμός λούσεων, οι οποίες πρέπει να πραγματοποιηθούν σε ορισμένο χρονικό διάστημα, για να ολοκληρωθεί η θεραπεία, και οι πολλές ελεύθερες ώρες, που παρεμβάλλονται μεταξύ των λουτρών, διέθεσαν στον ασθενή πολύ χρόνο και για άλλες δραστηριότητες. Έτσι δημιουργήθηκαν τα **θέρετρα του ιαματικού τουρισμού**, που συνδυάζουν τη θεραπεία με την ψυχαγωγία, καθιστώντας σταδιακά τον *ασθενή και τουρίστα*. Δηλαδή εξέλιξη του θερμαλισμού αποτελεί ο ιαματικός τουρισμός. Τα τελευταία χρόνια έχουμε και την εξέλιξη του ιαματικού τουρισμού προς τον **τουρισμό υγείας**, ο οποίος αποτελεί το σύγχρονο τύπο του θεραπευτικού τουρισμού με τη μεγάλη εξειδίκευση και επέκταση των δραστηριοτήτων, αφού νέες τεχνολογίες προστέθηκαν στα ιαματικά μπάνια. Ο ιαματικός τουρισμός και ο τουρισμός υγείας αποτελούν δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα, έστω και αν έχουν κοινό σκοπό την πρόληψη, την επανάκτηση και τη διατήρηση της υγείας.

Έτσι, τα **τουριστικά κέντρα** κατατάσσονται γενικά σε δυο κατηγορίες ανάλογα με το προσφερόμενο προϊόν στο συγκεκριμένο θέρετρο: **α)** στα **κέντρα ιαματικού τουρισμού** και **β)** στα **κέντρα τουρισμού υγείας**. Αν το προϊόν έχει ως σκοπό περισσότερο τη θεραπεία σε περιβάλλον ποιότητας για ξεκούραση και αναψυχή, τότε οι λουτροπόλεις είναι γνωστές ως κέντρα ιαματικού τουρισμού. Αν όμως το θέρετρο διαθέτει όλες τις εγκαταστάσεις και έχει αναπτύξει και επεκτείνει τις δραστηριότητες του, ώστε το προσφερόμενο προϊόν εκτός της θεραπείας να έχει σκοπό περισσότερο την ξεκούραση-αναψυχή, τότε έχουμε τα κέντρα τουρισμού υγείας. Ο τουρισμός υγείας περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες που έχουν σχέση με την υγεία, όπως τον ιατρικό έλεγχο, την ειδική διαιτητική, τις βοτανοθεραπείες, τη γυμναστική, τις ειδικές θεραπείες, όπως αντικαπνιστική, θεραπεία κατά του άγχους, αισθητική κλπ. Και περιλαμβάνει δυο τμήματα: **α)** τη *θεραπεία του σώματος*, που έχει ως βάση ιατρικές

μεθόδους στα πλαίσια μια θεραπευτικής και προληπτικής διάστασης της υγείας όπως ο θερμαλισμός (με το νερό), η κλιματοθεραπεία (με τον αέρα) και η σπηλαιοθεραπεία (εντός των σπηλαίων), **β**) και το τμήμα επανάκτησης της καλής φυσικής κατάστασης του οργανισμού, της αναζωογόνησης και της συντήρησης της σωματικής και ψυχικής κατάστασης του ατόμου. Δηλαδή με την έννοια *διακοπές και υγεία*.

Επομένως, τα τουριστικά αυτά κέντρα διαφέρουν μόνο στη μορφή του προσφερόμενου τελικού προϊόντος, δηλαδή *θεραπεία* ή *ξεκούραση*. Όλα προσφέρουν προϊόντα των οποίων τα βασικά τους συστατικά προέρχονται από φυσικές πηγές και οι φροντίδες που δέχονται οι επισκέπτες γίνονται σε συνδυασμό με την απόλαυση και ψυχαγωγία ποιότητας (διατροφής, μουσική, κ.λπ.) σε ατμόσφαιρα ενός καλού ξενοδοχείου και όχι νοσοκομείου¹⁸.

¹⁸ Δρ. ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ Φ. (2008-09)

2.3 Ανάλυση ιαματικού τουρισμού και θερμαλισμού

Τα τελευταία χρόνια έχουν ήδη διαπιστωθεί αρκετές αλλαγές που σηματοδοτούν μία νέα εποχή στον τουρισμό. Οι αλλαγές αυτές είναι αποτέλεσμα άλλων ευρύτερων αλλαγών που συμβαίνουν στην οικονομία, στους θεσμούς, στην τεχνολογία, στο περιβάλλον, στις αξίες που διαμορφώνουν τις επιλογές του καταναλωτή γενικότερα, και άρα του τουρίστα.

Παρατηρείται μία κόπωση σε μεγάλο αριθμό τουριστών από τα προϊόντα του μαζικού τουρισμού. Ο καταναλωτής γίνεται περισσότερο απαιτητικός, αναζητά νέα προϊόντα και η επιλογή για τόπο προορισμού είναι περισσότερο συνειδητή. Ευαισθητοποίηση σε θέματα ποιότητας περιβάλλοντος, αποφυγή περιοχών με προβλήματα ρύπανσης, περιοχών υπέρ- εμπορευματοποιημένων. Ο καταναλωτής - τουρίστας επιθυμεί και απαιτεί περισσότερο αυθεντικές εμπειρίες. Η μετάβαση έτσι, από ένα παθητικό μοντέλο τουρισμού όπου ο καταναλωτής - επισκέπτης γίνεται αντικείμενο περιπολήσεων, σε ένα νέο όπου ο τουρίστας διεκδικεί ένα πιο ενεργό ρόλο κατά την παραμονή του και αφορά την προσωπική του αναψυχή, ψυχαγωγία είναι γεγονός και ζητούμενο. Στην κατεύθυνση αυτή η εναλλακτική μορφή ιαματικός

τουρισμός – θερμαλισμός ορίζεται ως «το αντίθετο του μαζικού τουρισμού». Συγκροτείται από ποιοτικά στοιχεία, σχεδιάζεται τοπικά, ελέγχεται σε όλες τους τις διαστάσεις, θέτει σε κίνηση πολλαπλές τοπικές δραστηριότητες, εμπεριέχει αξίες, αναδεικνύει τις ιδιαιτερότητες της περιοχής, τη φύση την τοπική ιστορία τον πολιτισμό.

Θερμαλισμός: το ευρύ πεδίο θεραπευτικών και προληπτικών για την υγεία εφαρμογών οι οποίες πραγματοποιούνται με τη χρήση ιαματικών φυσικών πόρων.

Θερμαλιστική αγωγή: σύνολο ενεργειών και σχέσεων με το νερό, τον πηλό, τους υδρατμούς, το περιβάλλον που συγκροτούν για συγκεκριμένο χρόνο σε ένα θερμαλιστικό κέντρο ένα ιδιαίτερο μοντέλο ζωής.

Βασικά στοιχεία (προϋποθέσεις) ανάπτυξης του ιαματικού Τουρισμού – Θερμαλισμού:

1. Έντονη ιστορική πεποίθηση στην αξία του ιαματικού Τουρισμού θερμαλισμού και της ιαματικής υδροθεραπείας.
2. Αποδοχή του θερμαλισμού και της ιαματικής υδροθεραπείας από όλα τα επαγγέλματα κυρίως τα ιατρικά.
3. Διάθεση των τομέων ασφάλισης να επιχορηγήσουν την ιαματική υδροθεραπεία.
4. Ύπαρξη ιαματικών φυσικών πόρων

Ιαματικοί φυσικοί πόροι (Ι.Φ.Π.)

Όλα τα γήινα φυσικά υλικά που στην αυθεντική τους κατάσταση, (δηλαδή χωρίς αλλαγή ή μετατροπή των φυσικών ή χημικών τους χαρακτηριστικών) εμφανίζουν ή αποδεικνύουν με βάση την πρακτική εμπειρία του παρελθόντος ή τη σύγχρονη επιστημονική τεκμηρίωση, ιαματικές ιδιότητες, οι οποίες και αναγνωρίζονται σύμφωνα με τους κανόνες που ορίζει η πολιτεία.

Πίνακας 10: Ιαματικοί φυσικοί πόροι

1. Στερεά	Πηλοειδή
2. Υγρά	Νερά
3. Αεριούχα	Σπήλαια υδρατμών εκπομπές αερίων, Ξ.Σ. εκπομπές υδρατμών, κ.ά.
4. Σύνθετα	Κλίμα, μικροκλίμα. Αναγνωρισμένοι φυσικοί πόροι στη χώρα μας.

1. Φυσικά κοιτάσματα πηλοειδών 2
2. Σπήλαια υδρατμών 1
3. Εκπομπές υδρατμών 1
4. Ιαματικές πηγές 84

ταξινομούμε τις πηγές σε:

($\Theta < 20^{\circ} \text{C}$)

α) Ψυχρές 29 / 610*

β) Υπόθερμες ($\Theta = 20\text{-}30^{\circ} \text{C}$) 8 / 110*

($\Theta = 31 - 40^{\circ} \text{C}$) 20 / 3460*

γ) Θερμές

δ) Υπέρθερμες ($\Theta > 40^{\circ} \text{C}$) 23 / 2010*

ε) Δεν έχουμε στοιχεία από 4

* Παροχή ιαματικού νερού σε κ.μ. ανά ώρα.

Μορφές Τουριστικών Δράσεων

1. Κέντρα ιαματικού Τουρισμού

Αποκλειστική χρήση Ι.Φ.Π.

- α) ιαματικού νερού
- β) φυσικού πηλού
- γ) αερίων και ατμών
- δ) φυσικής θερμότητας σε σπήλαια

2. Κέντρα θερμαλισμού

Χρήση τουλάχιστον ενός αναγνωρισμένου φυσικού ιαματικού πόρου

- α) Θαλασσινού νερού, Θερμού ή Ψυχρού
- β) παρασκευασμένου πηλού
- γ) υδρατμών κ.λπ.

Κατηγορίες χρήσης Ι.Φ.Π.

1. Υδροθεραπεία – εξωτερική

(ατομικοί - ομαδικοί λουτήρες, υδρομασάζ)

2. Υδροθεραπεία - εσωτερική

(Ποσιθεραπεία, εισπνοθεραπεία, ρινοπλύσεις)

3. Πηλοθεραπεία , Σπηλαιοθεραπεία ,

Κλιματοθεραπεία

ΘΕΡΜΑΛΙΣΜΟΣ

ΚΥΡΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

1. ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗ ΕΥΕΞΙΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

(Πισίνες, αισθητική, πηλός, ατμόλουτρα κ.ά.)

2. ΥΔΡΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

(Φυσικό θερμό νερό, θαλασσινό, Υδρατμοί)

3. ΚΛΙΜΑΤΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

4. ΘΑΛΑΣΣΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

5. ΠΗΛΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

6. ΣΠΗΛΑΙΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

(Φυσικά ή τεχνητά σπήλαια)

7. ΕΙΣΠΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

Ιαματική πηγή «Θερμιά» Παρανεστίου

Θερμιά Παρανεστίου: Πρόκειται για χώρο - περιβάλλον στον οποίο έχουμε φυσικές αναβλύσεις μεταλλικού νερού σε θερμοκρασίες από θερμές 19° C μέχρι 57° C. Ο συνολικός χώρος χαρακτηρίζεται ως υδροθερμικό σύστημα με εκδηλώσεις θερμών πηγών και αερίου (CO₂) λόγω γεωλογικής - τεκτονικής δομής.

Μελετώντας τον φυσικο-χημικό χαρακτήρα του ιαματικού νερού, συγκεκριμένα, την προέλευση, τη θερμοκρασία, τη μεταλλικότητα, τα χημικά στοιχεία ποσοτικού χαρακτήρα, τα ιχνοστοιχεία, το κρυσκοπικό σημείο τη ραδιενέργεια προκύπτει ο εξής χαρακτηρισμός:

- ✓ Μετεωρικό - Υπέρθερμο - Μεταλλικό - Na - Ca - HCO₃ - K - Li - F - Br - CO₂
- ✓ Υποτονικό - Ασθενώς Ραδιενεργό Ιαματικό Νερό.
- ✓ Θερμό υδροφόρο σύστημα και δασικό οικοσύστημα συγκροτούν ένα ενιαίο σύστημα που αναφέρουμε ως θερμαλιστικό.

Για την αναπτυξιακή εξέλιξη:

- α) χρήση του ενεργειακού περιεχομένου του θερμού νερού
- β) συνολική θερμαλιστική ανάπτυξη των θερμιών βασισμένη στους κανόνες και τις αρχές της βιωσιμότητας του συνολικού θερμαλιστικού συστήματος
- γ) αναπτυξιακή εξέλιξη των θερμιών (β σενάριο) διάχυτη στο χώρο από διαφορετικές επενδυτικές ομάδες και με διαφορετικού τύπου θερμαλιστικές τουριστικές ενέργειες¹⁹.

Αναλυτικότερα οι θεραπείες:

Υδροθεραπεία – Μορφές υδροθεραπείας

Υδροθεραπεία είναι η θεραπευτική αγωγή η οποία στηρίζεται στη χρήση του Ιαματικού Νερού. Βασίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών και χημικών αναγκών του ανθρώπινου οργανισμού. Η μορφή, ο τρόπος, η διάρκεια και η συχνότητα της θεραπείας καθορίζουν τα αποτελέσματα της.

Εσωτερική υδροθεραπεία

Ποσιθεραπεία

Επιτυγχάνεται με την πόση ποσότητας Ιαματικού Νερού με συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Σε αρκετά Ιαματικά Νερά αποδίδεται δράση διουρητική.

Η ποσιθεραπεία ενδείκνυται σε:

- ✓ Νοσήματα χοληφόρων οδών.
- ✓ Δυσκινησία χοληφόρων και χοληδόχου κύστεως.
- ✓ Χολολιθίαση κ.ά.

Συνήθως η εφαρμογή της έχει χρονική διάρκεια 3-4 εβδομάδες. Ευεργετικά και άμεσα είναι τα αποτελέσματα της.

Εισπνοθεραπεία

Ενδείκνυται για την αντιμετώπιση παθήσεων του αναπνευστικού συστήματος. Βασίζεται στη μετατροπή των Ιαματικών Νερών σε μορφή σταγονιδίων και στην εκμετάλλευση των αερίων τα οποία περιέχονται σ' αυτά.

Οι εισπνοές γίνονται με τη βοήθεια ειδικών συσκευών.

Εξωτερική υδροθεραπεία

Ιαματικά λουτρά

Γίνονται με την εμβάπτιση του σώματος σε ατομικό λουτήρα ή πισίνα με Ιαματικό Νερό. Συνιστάται να πραγματοποιούνται μετά από ολοκληρωμένη πέψη. Ένας κύκλος θεραπείας διαρκεί συνήθως 2 εβδομάδες, με ένα λουτρό ανά ημέρα. Μετά το λουτρό ακολουθεί ανάπαυση των λουομένων για 30 περίπου λεπτά. Τα λουτρά ασκούν βιολογικές επιδράσεις μέσω των διαφόρων χαρακτηριστικών των Ιαματικών Νερών.

Υδρομαλάξεις

Στηρίζονται στη εφαρμογή πίεσης στο ανθρώπινο σώμα, ενώ αυτό βρίσκεται μέσα στο Ιαματικό Νερό.

Ενδείκνυται σε περιπτώσεις μετατραυματικής θεραπείας, καταγμάτων και κακώσεων, αρθροπαθειών, οσφυαλγίας, ισχαιμίας, σπονδυλαρθρίτιδας και σπαστικών παραλύσεων.

Πηλοθεραπεία

Βασίζεται στη χρήση «ώριμοι» πηλού. Η εφαρμογή του πηλού είναι δυνατόν να είναι ολική ή μερική, με εμβάπτιση του σώματος σ' αυτόν ή με επάλειψη.

Η θεραπευτική δράση του πηλού είναι διπλή: ασκεί δράση τοπική (στην επιφάνεια του δέρματος) και γενική (σε διάφορες λειτουργίες, χάρις σε ουσίες που διεισδύουν μέσα στον οργανισμό)

¹⁹ Δρ. Αγγελίδης Ζ. (2006). www.drama.gr/anaptyxiako

Η δράση της πηλοθεραπείας οφείλεται κυρίως σε τρεις παράγοντες: μηχανισμό, θερμικό και χημικό.

Παθήσεις και υδροθεραπεία που συνιστάται η κάθε μέθοδος:

- ✓ Σε κάθε περίπτωση
- ✓ Πριν την όποιας μορφής «θεραπεία» απαιτείται η γνωμάτευση ειδικού ιατρού.
- ✓ Μετά τη διεξαγωγή της όποιας μορφής «θεραπείας» επιβάλλεται η «ανάπαυση» του επισκέπτη για χρόνο περίπου μισής ώρας.

Ποσιθεραπεία

Συνιστάται σε:

- ✓ Παθήσεις των ουροφόρων οδών (π.χ. υπερουριχαιμία, λιθιάσεις των νεφρών, ουρητήρων και κύστεως).
- ✓ Παθήσεις καλοήθους ηπατογενούς διαβήτη.
- ✓ Παχυσαρκίας.
- ✓ Παθήσεων του ήπατος και των χοληφόρων οδών (π.χ. χρόνια χολοκυστίτιδα, λιθίαση της χοληδόχου κύστεως, μικρή ηπατική ανεπάρκεια).
- ✓ Παθήσεων του πεπτικού συστήματος.
- ✓ Λιθιάσεων μετά την πάροδο ενός μηνός από τον τελευταίο κολικό.
- ✓ Έλκος γαστροδωδεκαδακτυλικού και ουλοποιημένου όχι σε ενεργό φάση.

Δεν συνιστάται σε ασθενείς με προηγηθείσες φλεγμονές ή συμφύσεις.

Εισπνοθεραπεία

Συνιστάται σε:

- ✓ Παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος
- ✓ Βρογχικό άσθμα και χρόνιες βρογχίτιδες
- ✓ Χρόνιες φλεγμονές του αναπνευστικού συστήματος

Δεν συνιστάται σε:

- ✓ Φυματίωση.
- ✓ Αρτηριακή υπέρταση όταν δεν ρυθμίζεται.
- ✓ Σακχαρώδη διαβήτη.
- ✓ Νεφρική, ηπατική και καρδιακή ανεπάρκεια.
- ✓ Καρκίνο.
- ✓ Οξείες λοιμώξεις.
- ✓ Λουτρά.

Συνιστάται σε περιπτώσεις:

- ✓ Χρόνιων ρευματικών παθήσεων (π.χ. ρευματοειδής αρθρίτιδα, αγκυλοποιητική σπονδυλαρθρίτιδα, εκφυλιστικές σπονδυλοαρθροπάθειες).
- ✓ Παθήσεων του δέρματος.
- ✓ Γυναικολογικών παθήσεων.
- ✓ Παθήσεων του νευρικού συστήματος.

Δεν συνιστάται σε περιπτώσεις:

- ✓ Όταν οι ανωτέρω παθήσεις βρίσκονται σε στάδιο παρόξυνσης.
- ✓ Καταστάσεων πυρετού.
- ✓ Σοβαρών καρδιακών παθήσεων.
- ✓ Αιμορραγιών.
- ✓ Πηλοθεραπεία.

Συνιστάται σε:

- ✓ Παθήσεις δερματικές
- ✓ Αρθροπάθειες
- ✓ Γυναικολογικές παθήσεις
- ✓ Ουρική αρθρίτιδα

- ✓ Έκζεμα
- ✓ Ψωρίαση κ.ά.²⁰

2.4 Ιαματικές Πηγές της Ελλάδας και Θεραπευτικές Ιδιότητες

2.4.1 Ιστορική ανασκόπηση

Αν και ο «θερμαλισμός», όρος που αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων που περιστρέφονται γύρω από μια λουτρόπολη, όπως μας πληροφορεί ο κ. Μανασσής Μήτρακας, επίκουρος καθηγητής στη Σχολή Χημικών Μηχανικών του ΑΠΘ και μέλος του Ευρωπαϊκού Συνδέσμου Ιαματικών Πηγών, γνωρίζει μεγάλη άνθιση στο εξωτερικό, εδώ παραμένει στην πλειονότητα των περιπτώσεων σε πρωτόγονη μορφή. Αυτή η πραγματικότητα είναι μάλλον παράδοξη, καθώς η Ελλάδα διαθέτει περίπου 750 πηγές! Από αυτές, όμως, μόνο οι 100, χονδρικά, είναι αξιοποιημένες, ενώ οι περισσότερες συναντώνται ως φυσικές αναβλύσεις. Η έρευνα, από την άλλη πλευρά, φαίνεται πως προχωρά με αργούς ρυθμούς, με αποτέλεσμα να διαπιστώνεται μια σύγχυση σχετικά με τις θεραπευτικές τους ιδιότητες. «Οι αποδείξεις προέρχονται από τα στατιστικά στοιχεία του Κεντρικού Συμβουλίου Υγείας, αλλά και από αρχαία κείμενα», σύμφωνα με τον κ. Νίκο Μακρή, εκπρόσωπο του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας, που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη. Από τα ιστορικά στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας, φαίνεται πως οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν το νερό για θεραπευτικούς σκοπούς ήταν οι Ινδοί. Οι Έλληνες είτε αποκόμισαν τη γνώση από τους Αιγύπτιους ή τους Πέρσες είτε τα ανακάλυψαν μόνοι τους. Πάντως, εγκαταστάσεις λουτρών έχουν βρεθεί τόσο στην Κνωσό, όσο και στις Μυκήνες, αλλά και στο ανάκτορο του Νέστορα

²⁰ Συνδέσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας

στην Πύλο, γεγονός που αποδεικνύει τη διαδεδομένη χρήση τους στον ελληνικό χώρο πριν τον Τρωικό Πόλεμο²¹.{9}

2.4.2 Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Ελλάδα είναι πλούσια σε ιαματικές πηγές με νερά που έχουν ποικίλη φυσικοχημική σύσταση και ενδείκνυνται για εφαρμογή στη σύγχρονη φυσική υδροθεραπεία. Σε όλες τις ιαματικές πηγές που λειτουργούν στην Ελλάδα συναντάται μόνο η μορφή της θεραπείας και όχι η προσφορά υπηρεσιών που έχουν σχέση με την αναζωογόνηση του οργανισμού. Δηλαδή τα κέντρα που λειτουργούν στην Ελλάδα είναι κέντρα ιαματικού τουρισμού και όχι κέντρα τουρισμού υγείας.

Μορφές υδροθεραπείας που εφαρμόζονται στην Ελλάδα είναι

α) η λουτροθεραπεία και η πηλοθεραπεία,

²¹ από περιοδικό vita. www.vita.gr

β) η ποσιθεραπεία και

γ) η εισπνοθεραπεία.

Η υδροθεραπεία μπορεί να είναι εσωτερική ή εξωτερική. Η εσωτερική υδροθεραπεία περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία, την εισπνοθεραπεία και τις ρινικές, στοματικές, γυναικολογικές πλύσεις. Η εξωτερική υδροθεραπεία περιλαμβάνει την λουτροθεραπεία και την πηλοθεραπεία.

Σε ορισμένες από τις ιαματικές πηγές στην Ελλάδα, που έχουν σύγχρονο εξοπλισμό εφαρμόζονται και οι νέες μέθοδοι της λουτροθεραπείας όπως καταιονήσεις, υδρομαλάξεις, υδροκινησιοθεραπεία, ασκήσεις γυμναστικής, φυσιοθεραπεία κλπ.²²

Πίνακας 11: Ιαματικές πηγές της Ελλάδας

- ✓ Τραϊανούπολη (Ν. Έβρου)
- ✓ Σαμοθράκη
- ✓ Νέα Κεσσάνη (Ν. Ξάνθης)
- ✓ Ελευθερές (Ν. Καβάλας)
- ✓ Θερμά Νιγρίτας (Ν. Σερρών)
- ✓ Σιδηρόκαστρο (Ν. Σερρών)
- ✓ Άγκιστρο (Ν. Σερρών)
- ✓ Λαγκαδάς (Ν. Θεσσαλονίκης)
- ✓ Νέα Απολλωνία (Ν. Θεσσαλονίκης)
- ✓ Θέρμη (Ν. Θεσσαλονίκης)
- ✓ Αγία Παρασκευή (Ν. Χαλκιδική)
- ✓ Λουτράκι (Πόζαρ)
- ✓ Αριδαίας (Ν. Πέλλας)

²² www.egnatia.ee.auth.gr

- ✓ Καβάσιλα Κόνιτσας (Ν. Ιωαννίνων)
- ✓ Σμόκοβο (Ν. Καρδίτσας)
- ✓ Πλατύστομο (Ν. Φθιώτιδας, Στερεά Ελλάδα)
- ✓ Υπάτη (Ν. Φθιώτιδας, Στερεά Ελλάδα)
- ✓ Θερμοπύλες (Ν. Φθιώτιδας, Στερεά Ελλάδα)
- ✓ Καμμένα Βούρλα (Στερεά Ελλάδα)
- ✓ Αιδηψός (Εύβοια)
- ✓ Μέθανα, Νομός Πειραιώς (Πελοπόννησος)
- ✓ Λουτράκι - Περαχώρα (Ν. Κορινθίας)
- ✓ Κυλλήνη (Ν. Ηλείας)
- ✓ Ζαχάρω (Καϊάφας) (Ν. Ηλείας)
- ✓ Αργεννος (Λέσβος)
- ✓ Θέρμη (Λέσβος)
- ✓ Εφταλού (Λέσβος)
- ✓ Κόλπος Γέρας
(Λέσβος)
- ✓ Πολύχνιτος (Λέσβος)
- ✓ Μύρινα (Λήμνος)
- ✓ Ικαρία
- ✓ Αδάμας (Ν. Μήλος)
- ✓ Κύθνος
- ✓ Μανδράκι (Νίσυρος)
- ✓ Λουτρά της Υπάτης

Πίνακας 12: Ιαματικές πηγές ιδιοκτησίας ΕΟΤ – Υδροθεραπευτήρια

- Λουτρόπολη: Καϊάφας (νομός Ηλείας - Πελοπόννησος)
- Λουτρόπολη: Κυλλήνη (νομός Ηλείας - Πελοπόννησος)
- Λουτρόπολη: Λουτράκι (νομός Κορινθίας - Πελοπόννησος)
- Λουτρόπολη: Μέθανα (νομός Αττικής)
- Λουτρόπολη: Αιδηψός (νομός Ευβοίας)
- Λουτρόπολη: Θερμοπύλες (νομός Φθιώτιδας - Στερεά Ελλάδα)
- Λουτρόπολη: Καμένα Βούρλα (νομός Φθιώτιδας - Στερεά Ελλάδα)
- Λουτρόπολη: Υπάτη (νομός Φθιώτιδας - Στερεά Ελλάδα)
- Λουτρόπολη: Πλατύστομο (νομός Φθιώτιδας - Στερεά Ελλάδα)
- Λουτρόπολη: Σμόκοβο (νομός Καρδίτσας - Θεσσαλία)
- Λουτρόπολη: Λαγκαδάς (νομός Θεσσαλονίκης - Μακεδονία)
- Λουτρόπολη: Νιγρίτα (νομός Σερρών - ανατολική Μακεδονία)
- Λουτρόπολη: Ελευθερές (νομός Καβάλας - ανατολική Μακεδονία)
- Λουτρόπολη: Κύθνος (νομός Κυκλάδων)²³

2.4.3 Αλφαβητικός οδηγός των οργανωμένων ιαματικών πηγών Ελλάδος

Αιδηψός: Τα ιαματικά λουτρά της Αιδηψού, είναι γνωστά από τα αρχαιοελληνικά χρόνια. Οι ιαματικές πηγές της Αιδηψού έχουν ιστορία μεγαλύτερη των 20.000 ετών! Αναφέρονται από τον Αριστοτέλη και τον Στράβωνα και σήμερα αποτελούν ίσως την πιο ονομαστή λουτρόπολη της Ελλάδας. Στη Βόρεια Εύβοια τα Λουτρά Αιδηψού, είναι γνωστά για τις θεραπευτικές ιδιότητες των νερών που αναβλύζουν σε μεγάλη θερμοκρασία. Στα Λουτρά λειτουργούν υδροθεραπευτήρια σε ξενοδοχεία. Ανάμεσά τους είναι και το υδροθεραπευτήριο του ΕΟΤ που θεωρείται ότι

²³ ΕΟΤ

διαθέτει τις πιο σύγχρονες και πλήρεις εγκαταστάσεις υδροθεραπείας και φυσιοθεραπείας στον ελληνικό χώρο. Σημαντικό απόκτημα για τα Λουτρά είναι η λειτουργία του νέου συγκροτήματος «Θέρμαι Σύλλα». Νερό θερμοκρασίας 37° C μπορούν να εκμεταλλευτούν όσοι πάσχουν από ρευματοειδή αρθρίτιδα, χρόνια ρευματική αρθροπάθεια, και γενικά αρθροπάθειες, χολολιθιάσεις, νεφρολιθιάσεις, λοιμώξεις αιμοφόρων οδών, εκζέματα και δερματοπάθειες, τόσο στους ατομικούς λουτήρες όσο και στη μεγάλη πισίνα και στις άκρες του θερμοποτάμου σε φυσικά ανοίγματα (γούρνες).

Αιτωλοακαρνανία - Τρύφοι: Το υδροθεραπευτήριο του Τρύφου προσφέρει και ποσιθεραπεία, μαζί με τις κλασικές μεθόδους υδροθεραπείας, κυρίως για την εξάλειψη των πεπτικών και εντερικών διαταραχών.

Απολλωνία: Στο χωριό (απόσταση 55 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη), στις όχθες της Βόλβης θα βρείτε υδροθεραπευτήριο με σύγχρονες εγκαταστάσεις. Τα λουτρά Απολλωνίας είναι κατάλληλα για αρθριτικά και δερματικά νοσήματα, καθώς και παθήσεις των περιφερειακών νεύρων. Από το 1970 και μετά, με ιδιαίτερη ένταση την τελευταία δεκαετία, έχει αναπτυχθεί ένας σημαντικός τομέας απασχόλησης στις εγκαταστάσεις των ιαματικών λουτρών Νέας Απολλωνίας με ξενοδοχειακές μονάδες και αξιόλογη παροχή υπηρεσιών τουρισμού (υδροθεραπευτήριο, δεξαμενές για ομαδικά λουτρά). Πλέον, το παλιό προσφυγικό χωριό αποτελεί κεφαλοχώρι της περιοχής και έδρα του νεοσύστατου Δήμου Απολλωνίας. Από τη Νέα Απολλωνία μην παραλείψετε να βρεθείτε στη μαγευτική λίμνη Βόλβη, η οποία προστατεύεται από τη Διεθνή Συνθήκη Ramsar και φιλοξενεί έναν από τους σημαντικότερους υδροβιότοπους της χώρας. Στο βόρειο τμήμα της λίμνης δεσπόζει και το μοναδικό παραλίμνιο δάσος της Απολλωνίας με τα υπεραιώνobia δένδρα του, συνολικής έκτασης 300 στρεμμάτων.

Ψωρονέρια: Φτάνοντας λίγο μετά τη διασταύρωση της Άμφισσας στη πηγή Καλλιδρόμου ή Ψωρονέρια, η εικόνα που αντικρίζουμε θυμίζει τους πιστούς που βαπτίζονται στον Ιορδάνη προκειμένου να τους δοθεί η χάρη του Αγίου Πνεύματος. Στα Ψωρονέρια, δίνεται η χάρη της γιατρίας από δερματοπάθειες, ψωριάσεις και αρθριτικά.

Έβρος - Τραϊνούπολη: Οι παθήσεις που θεραπεύει η πηγή της Τραϊνούπολης είναι: ρευματισμοί, νευρίτιδες και νευραλγίες, δερματοπάθειες και γυναικολογικά προβλήματα, παθήσεις των νεφρών, του ήπατος και της χολής, αναπνευστικές δυσλειτουργίες, κ.ά.

Ζάκυνθος: Στην περιοχή Καρώνης, στο δημοτικό διαμέρισμα των Ορθονίων, βρίσκεται μία πανέμορφη μικρή παραλία με βότσαλο, τα Ξύγγια, 20 χλμ. βόρεια της πόλης της Ζακύνθου. Η θάλασσα γύρω από τη θειούχα πηγή έχει χρώμα λευκό, το οποίο οφείλεται στις κροκίδες κολλοειδούς θείου, που προέρχονται από την αναγωγή θειικών και θειούχων ενώσεων. Που κάνει καλό; Απαλύνει το δέρμα, εξαλείφει τις ρυτίδες, θεραπεύει δερματικές παθήσεις.

Θέρμη: Λίγα χλμ. έξω από τη Θεσσαλονίκη, υπάρχουν τα ομώνυμα λουτρά με θειούχες ιαματικές πηγές και εγκαταστάσεις διαμονής και λουτροθεραπείας, ανοιχτές από τον Ιούλιο έως τον Οκτώβριο.

Θερμοπύλες: Λίγο μετά τον ανδριάντα του Λεωνίδα. Σε πολλές σαλπιγγίτιδες και σε περιπτώσεις στενώσεων ή υπερτροφικών ωθηκών, οι γυναίκες ασθενείς καταφεύγουν σε ορμονικές θεραπείες με φάρμακα, ενώ το πρόβλημα τους είναι καθαρά ψυχολογικό. Δηλαδή, τους λείπει μία απαραίτητη μιοχαλάρωση προκειμένου όλος ο ορμονικός τους κύκλος να λειτουργήσει φυσιολογικά.

Ικαρία: Γνωστή περισσότερο για τις θεραπευτικές ιδιότητες των ιαματικών λουτρών και λιγότερο για την άγρια φυσική της ομορφιά, η Ικαρία τα τελευταία χρόνια

αναδεικνύεται ως ένας ανερχόμενος τουριστικός προορισμός που χαρακτηρίζεται από άγρια ομορφιά, πυκνή βλάστηση, ψηλά βουνά, ποτάμια και χαράδρες. Οι πηγές στην Ικαρία, θεωρούνται μεταξύ των πλέον ραδιενεργών πηγών της υδρογείου. Το ραδόνιο εισπνεόμενο ή προσροφόμενο από το δέρμα φθάνει λόγω της διαλυτότητας του στα λιποειδή των νεύρων επιδρώντας ευεργετικά στις οδυνηρές νευρίτιδες και νευραλγίες. Συντελεί στην αποβολή του ουρικού οξέως δηλαδή θεραπεύει την ουρική αρθρίτιδα. Η παρουσία οιστρογόνων στις πηγές Μουσταφά και Σπηλαίου ωφελούν στις γυναικολογικές παθήσεις. Δεν υφίσταται κίνδυνος αφού η ραδιενέργεια οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στο ραδόνιο και όχι στα άλατα ραδίου, αφ' ετέρου το νερό που καταλήγει στους λουτήρες έχει μειωμένο ποσό ραδιενέργειας καθώς αναμιγνύεται με το θαλασσινό. Οι ιαματικές πηγές της Ικαρίας είναι της κατηγορίας των αλιπηγών ραδιενεργών. Περισσότερο ραδιενεργές είναι της Αρτέμιδος (754 Mache, 50,4°C), του Απόλλωνος (557 Mache, 45,4°C), Μουσταφά-Λίτζα (350 Mache, 43°C), Κράτσα (240 Mache, 46,8°C) κ.ά. Θερμότερη από όλες (58,7°C), αλλά φτωχότερη σε ραδιενέργεια (8,2 - 9 Mache) είναι η πηγή Θερμό. Στην περιοχή έχουν βρεθεί ερείπια από αρχαία λουτρά.

Ιωάννινα - Καβάσιλα: Το ιαματικό, «θερμομεταλλικό» νερό τους θεραπεύει ρευματισμούς, αρθροπάθειες και δερματοπάθειες. Επίσης υπάρχουν και τα ατμόλουτρα στον Αμάραντο Κόνιτσας, από τα μοναδικά του είδους στην Ελλάδα σε υψόμετρο 1.260 μ.

Καβάλα - Ελευθερές: Οι τέσσερις θερμές πηγές θεραπεύουν τους ρευματισμούς, τις αρθρίτιδες, γυναικολογικά προβλήματα, ενώ παράλληλα χαλαρώνουν το μυϊκό και νευρικό σύστημα. Από το 1924 στους ιαματικούς βούρκους Κρηνίδων Καβάλας ο άργιλος και το θείο απορροφούν τα νεκρά κύτταρα στο δέρμα, που απομακρύνονται με το θειούχο νερό στις ντουζιέρες, ώστε να αποκτήσει

στιλπνότητα και μία απαστράπτουσα επιδερμίδα. Οι πηγές Ελευθερών Καβάλας βρίσκονται 42 χλμ από την Καβάλα, στην εθνική οδό προς Θεσσαλονίκη, μέσα σε μια κατάφυτη κοιλάδα που διασχίζεται από τον ποταμό Μαρμαρά. Απέχουν 1,5 χλμ από τη θάλασσα.

Καμένα Βούρλα: Η λουτρόπολη των Καμένων Βούρλων βρίσκεται σε απόσταση 178 χλμ. βόρεια της Αθήνας και 50 χλμ. νότια της Λαμίας, πάνω στον εθνικό δρόμο. Είναι μία από τις πιο φημισμένες λουτροπόλεις του ελληνικού χώρου. Οι πηγές των ιαματικών νερών των Καμένων Βούρλων βρίσκονται στους πρόποδες του όρους Κνημίδα και σε απόσταση 300 - 400 m περίπου από την παραλία της κωμόπολης. Λίγο βορειότερα είναι οι ιαματικές πηγές του Κονιαβίτη. Τα ιαματικά νερά αναβλύζουν από πολλές πηγές, της ίδιας περίπου χημικής σύστασης, διαφορετικής όμως ραδιενέργειας και θερμοκρασίας. Οι πηγές των Καμένων Βούρλων χαρακτηρίζονται σαν ραδιενεργές - χλωριονατριούχες και η πηγή του Μύλου Κονιαβίτη σαν υδροθείο - χλωριονατριούχες.

Οι παθήσεις που θεραπεύονται είναι εκείνες του κυκλοφοριακού συστήματος, οι ρευματισμοί, οι δερματοπάθειες και τα γυναικολογικά προβλήματα, όπως οι εξής: Ουρικές αρθρίτιδες (ποδάγρα και εν γένει νευροαρθριτισμοί). Εκφυλιστικές αρθροπάθειες (οστεοαρθρίτιδες ή παραμορφωτικές αρθρίτιδες γονάτων, ισχίων και άλλων αρθρώσεων). Χρόνιες ρευματοειδείς αρθρίτιδες. Ρευματικές παθήσεις τενόντων - μυών. Τόνωση νευρικού συστήματος (κουρασμένοι οργανισμοί). Διαταραχές ή ανεπάρκειες αδένων έσω εκκρίσεων, ιδίως ωοθηκών. Χρόνιες γυναικολογικές παθήσεις. Μερικές μορφές βρογχικού άσθματος. Εκζέματα αρθριτικής ή νευρικής φύσης, αλλεργικές δερματοπάθειες²⁴.

²⁴ www.thermalsprings.gr

Καρδίτσα - Σμόκοβο: Τα ευεργετικά συστατικά του νερού τους θεραπεύουν μια μεγάλη γκάμα παθήσεων, με πρώτες τις ρευματοπάθειες και τις παθήσεις των αναπνευστικών οδών. Οι περισσότεροι έρχονται από την Πτολεμαΐδα, με έντονο αναπνευστικό πρόβλημα λόγω των μολυσματικών έργων της ΔΕΗ. Η πιο θερμή πηγή ανέρχεται στους 41,6 °C., ενώ η μέση θερμοκρασία του νερού από το 1662 είναι 40,2 βαθμοί. Το νερό συγκεντρώνεται σε μια δεξαμενή από την οποία με θερμομονωτικούς σωλήνες μεταφέρεται στο υδροθεραπευτήριο για τη λούση, το τμήμα εισπνοών, ρινοπλύσεων και το ομαδικό χαμάμ. Κάθε μπανιέρα διαθέτει υδρομασάζ και ρυθμιστή θερμοκρασίας προκειμένου να αντιστοιχεί στην θερμοκρασία που συστήνει ο γιατρός. Με μία γεώτρηση λαμβάνεται κρύο νερό 18 °C της ίδιας σύστασης που αναμιγνύουμε με το ζεστό».

Καϊάφα: Με το αυτοκίνητο φτάνετε σε τρεις ώρες. Είναι το μέρος όπου ο μύθος θέλει τον Κένταυρο Νέσσο να ξέπλυne την πληγή που του προκλήθηκε μετά από χτύπημα βέλους από τον Ηρακλή. Δίπλα ακριβώς στα λουτρά υπάρχει μία υπαίθρια μικρή λιμνούλα, η οποία κάθε απόγευμα είναι δωρεάν για το κοινό. Κάνουν καλό: Στις αρθρικές, δερματικές και γυναικολογικές παθήσεις, στις χολολιθιάσεις και ηπατίτιδες, στις παθήσεις του γαστρεντερικού συστήματος, στις υποτονικές δυσπεψίες και στις ατονικές δυσκοιλιότητες από χολική ανεπάρκεια. Στα λουτρά του Γερανίου Καϊάφα, νοτιοανατολικά του Πύργου Ηλείας, το σινάφι των καρδιοπαθών ανταμώνει στα χαλκοπράσινα νερά μιας μικρότερης σπηλιάς με 32° C, αφού η καρδιά τους δεν αντέχει μεγαλύτερη θερμοκρασία. Σε ένα μικρότερο ακόμη σπήλαιο, οι πάσχοντες πίνουν κρύο θειούχο νερό. «Το ύδωρ του Γερανίου Αύλακος το συστήνει ο γιατρός των λουτρών δια ποσιμοθεραπεία», μας τονίζει ο τελευταίος υδρολόγος του Πανεπιστημίου Αθηνών Γιάννης Καραπαναγιώτης.

Καστοριά - Αμμουδάρα: Το κέντρο θεραπείας ενδείκνυται για τις παθήσεις των άκρων και για τις ρευματοπάθειες.

Κιλκίς - Πικρολίμνη: Η Πικρολίμνη βρίσκεται στην Ξυλοκερατιά του Κιλκίς, 23 χλμ. από την Θεσσαλονίκη. Στη λίμνη έκτασης 4.500 στρεμμάτων, οι θειούχες λάσπες περιέχουν σημαντική ποσότητα θειούχων ενώσεων και νιτρικών αλάτων που όταν θερμαίνονται παρεισφρύουν στον οργανισμό μέσω του δέρματος επιδρώντας στις απολήξεις των νεύρων. Στις όχθες της εδρεύει το πρώτο, σύγχρονο κέντρο πηλοθεραπείας στα Βαλκάνια που φροντίζει για την υγεία, την ομορφιά και επιδρά καταπραύντικά σε μυοσκελετικά προβλήματα, ρευματισμούς, αρθρικά, οσφυαλγία, ισχιαλγία, δισκοκήλη, δερματοπάθειες (ακμή κ.λπ.), σαλπιγγίτιδες.

Κυλλήνη: Παλιά αρχιτεκτονική οικημάτων, ερειπωμένη μέσα σε δάσος ευκαλύπτων, θυμίζει τις δόξες της Κυλλήνης, όταν έσπευδαν να θεραπεύσουν πλήρως το αναπνευστικό τους βρογχικό άσθμα, εμφύσημα, χρόνιες βρογχίτιδες, αναπνευστική ανεπάρκεια. Δεν είναι τυχαίο που οι φιλάρεσκοι Ρωμαίοι έχτισαν το θέρετρο τους ακριβώς εδώ.

Κως: Λίγο μετά το Ψαλίδι βρίσκονται τα Θερμά, που όπως θα κατάλαβες πήραν την ονομασία τους από τις θερμές πηγές που υπάρχουν στην περιοχή. Τα καυτά νερά καταλήγουν στη θάλασσα κι έχουν μεγάλη περιεκτικότητα σε θειάφι. Κάνουν καλό: Σε αρθρίτιδες, δερματοπάθειες, εφιδρωματικές καταστάσεις, κυκλοφορικές διαταραχές, νευρώσεις, παραλύσεις, ρευματισμοί. Η περιοχή χρειάζεται φροντίδα για τον εκσυγχρονισμό της κυρίως ως προς τις συνθήκες λειτουργίας του όλου χώρου, αλλά και βελτίωση στο δρόμο που οδηγεί στα Θερμά.

Λαγκαδάς: 18 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη, μπορείτε να απολαύσετε θερμά θεραπευτικά λουτρά. Υπάρχει ξενοδοχείο, εστιατόριο καθώς και ένας δροσερός καλοφυτεμένος κήπος. Τα λουτρά του Λαγκαδά είναι κατάλληλα για αρθρικά και

ρευματικά νοσήματα καθώς και παθήσεις των περιφερικών νεύρων. Το 900 π.Χ. περίπου ο γιατρός του Βυζαντίου Ιουστινιανός κατασκεύασε τον μαρμάρινο ομαδικό λουτήρα και άλλες εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας στον Λαγκαδά, δίπλα στη λίμνη που πήρε το όνομα Κορώνεια, από τη μητέρα του Ασκληπιού, θεού της Ιατρικής και της Υγείας. Σήμερα, η λουτρόπολη του Λαγκαδά διαθέτει υδροθεραπευτήριο με δυο ομαδικούς λουτήρες 41° C και 60 ατομικούς από τους οποίους οι 23 είναι εξοπλισμένοι με υδρομασάζ. Ακόμη, φυσιοθεραπευτήριο, ιατρείο, δυο πισίνες Ολυμπιακών προδιαγραφών, γήπεδα μπάσκετ, τένις, βόλλεϋ, πάρκα. Τα νερά είναι φθοριούχα, θειονατριούχα διτανθρακικά, αλκαλικών γαιών.

Λήμνος – Μύρινα: Θεραπεύει την ουρική αρθρίτιδα, τις λοιμώξεις των ουροφόρων οδών και τις παθήσεις των νεφρών. Στην Πλάκα προς την παραλία του Αγίου Χαραλάμπους βρίσκονται τα ιαματικά λασπόλουτρα, όπου γίνεται «πηλοθεραπεία» σε υπαίθριες εγκαταστάσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, τον συγκεκριμένο πηλό τον πούλαγαν στα φαρμακεία σε σφραγισμένα δισκία και τον χρησιμοποιούσαν ως αντίδοτο στα δηλητήρια.

Λουτρά Ηραίας: Στο κέντρο του χωριού λειτουργεί σύγχρονο υδροθεραπευτήριο με αυτεπιστασία του Δήμου, από τις 15 Ιουνίου έως και τις 15 Οκτωβρίου. Το υδροθεραπευτήριο διαθέτει είκοσι (20) υπερπολυτελείς καμπίνες με αντίστοιχες μπανιέρες από τις οποίες οι τρεις είναι για υδρομασάζ. Τα θειούχα και σιδηρούχα νερά των πηγών είναι τα πλέον ενδεδειγμένα ιατρικά, με αποδεδειγμένες θεραπευτικές ιδιότητες για: αρθρίτιδες, αυχενικό σύνδρομο, γυναικολογικά, κυκλοφορικό και νευρικό σύστημα, οστεοπόρωση, ρευματισμούς και ίσως τα καλύτερα για τη θεραπεία ήπατος και χολής. Οι Ιαματικές Πηγές βρίσκονται κοντά στην Εθνική οδό Τρίπολης-Πύργου. Στη γέφυρα Κοκλαμά ο δρόμος αριστερά περνά από τα χωριά Γαρατζινού, Λιοδώρα και φτάνει στις Ιαματικές Πηγές Λουτρών Ηραίας.

Λουτράκι: Η πρώτη αναφορά στα νερά του Λουτρακίου γίνεται στον Ξενοφώντα. Οι πηγές λένε ότι χάρη σ' αυτά θεραπεύτηκε ο Σύλλας και στόμα με στόμα το μυστικό έμαθαν οι πάντες στη ρωμαϊκή επικράτεια. Οι Θέρμες, το σημερινό Λουτράκι, θεωρείται η αρχαιότερη ελληνική λουτρόπολη. Το πρώτο δημοτικό «λουτρικό κατάστημα» έγινε το 1874. Τα λουτρά που είναι το σημερινό υδροθεραπευτήριο Θερμά κτίστηκαν το 1934 και φέτος πρόκειται να ανακαινιστούν εσωτερικά. Θεσμός έχει γίνει στο Λουτράκι και το Μεσογειακό Συνέδριο Ιαματικής Ιατρικής. Στα Λουτρά Λουτρακίου λειτουργούν ένα υδροθεραπευτήριο με 4 ομαδικές πισίνες 12 ατόμων και 12 ατομικούς λουτήρες, με διαχωρισμό ανδρών-γυναικών. Η θεραπεία στο Λουτράκι, δεν ενδείκνυται για όσους πάσχουν από έλκη, ηπατικές ανεπάρκειες, μη αντισταθμιζόμενες παθήσεις της καρδιάς, πρόσφατη εγκεφαλική συμφόρηση, μεγάλη αρτηριακή υπέρταση, προχωρημένες γενικά νεφρίτιδες και λιθιάσεις.

Μέθανα: Οι Ιαματικές πηγές των Μεθάνων είναι αποτέλεσμα της ηφαιστειακής δράσης, ονομαστές εδώ και χιλιάδες χρόνια για την αποτελεσματική και σωτήρια επίδρασή τους στην υγεία και την ομορφιά. Κείμενα του Πausανία, του Στράβωνα και του Οβίδιου, μαρτυρούν την ύπαρξη και την φήμη τους από τους αρχαίους χρόνους. Έχουν ευεργετικές θεραπευτικές ιδιότητες για πολλές παθήσεις όπως αρθροπάθεια, δισκοπάθεια, σπονδυλοαρθρίτιδα, ρευματοπάθεια, κατάγματα, γυναικολογικές παθήσεις, στειρότητα, νευρώσεις, κοπώσεις, παθήσεις αναπνευστικού συστήματος, χρόνιες βρογχίτιδες, δερματικά νοσήματα κλπ. Οι ιαματικές εγκαταστάσεις των Μεθάνων βρίσκονται στις εξής περιοχές: Άγιοι Ανάργυροι (Λουτρόπολη Μεθάνων), Άγιος Νικόλαος (Λουτρόπολη Μεθάνων) και Λουτρά Pausανία (στον οικισμό του Αγίου Νικολάου Κουνουπίτσας σε απόσταση 11 χιλιομέτρων από τα Μέθανα).

Μυτιλήνη: Η φύση χάρισε στον Πολιχνίτο τις πιο θερμές πηγές στην Ευρώπη, που αναβλύζουν μέσα από ηφαιστειογενή πρωτογενή και δευτερογενή πορώδη πετρώματα. Η θερμοκρασία του νερού είναι μεταξύ 67 και 92 βαθμών Κελσίου και στους λουτήρες μεταξύ 42 και 44 βαθμών Κελσίου. Θεωρούνται εφάμιλλες του Βισμπάντεν της Γερμανίας και έχουν θεραπευτικές ιδιότητες (πέρα από τις χαλαρωτικές) για χρόνιους ρευματισμούς, αρθροπάθειες, χρόνιες σπονδυλαρθρίτιδες, οσφυοϊσχιαλγία, δευτεροπαθείς δερματικές παθήσεις, ουρική αρθρίτιδα, φλεγμονώδεις παθήσεις γυναικολογικής προέλευσης, δυσλειτουργία σαλπίγγων κ.ά. Ιαματικές Πηγές Λουτρόπολης Θερμής: Τα ιαματικά νερά της Θερμής ήταν περίφημα και στην αρχαιότητα. Στις ανασκαφές που έγιναν για την ανέγερση του ξενοδοχείου "Σάρλιτσα Παλλάς" βρέθηκαν μικροί λουτρώνες και συστήματα αποχετεύσεως. Συστήνονται για την θεραπεία ρευματισμών, γυναικολογικών, δερματικών παθήσεων και παθήσεων κυκλοφορικού. Η Θερμή (Δήμος Λουτροπόλεως Θερμής) απέχει 11 χλμ. από την πόλη της Μυτιλήνης, αποτελεί το κέντρο της γύρω περιοχής και χωρίζεται σε δύο μέρη στην Κάτω και Άνω Θερμή. Ιαματικές πηγές Εφταλούς: Με θερμοκρασίες 43,6-46,5. C, ενδείκνυται για τη θεραπεία ρευματισμών, αρθριτισμού, ισχιαλγίας, νευραλγίας, ψαμμιάσεως, χολολιθιάσεως, γυναικολογικών και δερματικών παθήσεων. Περιοχή: Μόλυβος (Μήθυμνα).

Μήλος: Τα ιαματικά λουτρά του νησιού ήταν γνωστά από την αρχαιότητα. Ο Ιπποκράτης τα αναφέρει στο Ε΄ βιβλίο του "Περί Επιδημιών". Αναφορά σε αυτά κάνει πολύ αργότερα, το 1771 και ο Γάλλος καθηγητής της Βοτανικής Pitton de Tournefort στα "περιηγητικά" του κείμενα. Σήμερα λίγες πηγές χρησιμοποιούνται και αυτές είναι ελάχιστα αξιοποιημένες. Οι πιο σημαντικές από αυτές είναι οι παρακάτω: Λουτρά του Λάκκου, Λουτρά του Μακρινού, η Πικροπηγή ή Τσιλλονέρι, τα Λουτρά του Προβατά.

Ενδείκνυνται: Στις ρευματοειδείς αρθρίτιδες, στις παθήσεις των περιφερειακών νεύρων, στις γυναικολογικές παθήσεις και στις δερματικές. Μπορείτε να πάτε στον Αδάμαντα (μέσα σ' ένα σπήλαιο όπου έχουν κατασκευαστεί και χώροι για μπάνιο) με θερμοκρασία 33,3° C, στις Αλυκές με 22° C, στην Κάναβα με 50°C, στο Παλιοχώρι με 50°C, στα Μαντράκια με 54°C, στον Αδάμαντα στην περιοχή Χάρου με 42°C, στον Προβατά, Τρία Πηγάδια και αλλού. Όλες αυτές οι πηγές θεωρούνται κατάλληλες για ρευματοειδείς αρθρίτιδες, παθήσεις των περιφερειακών νεύρων, γυναικολογικές, δερματικές και άλλες. Χαρακτηριστικό είναι ότι στις περιοχές αυτές μετρούνται υψηλές θερμοκρασίες και στο έδαφος.

Νέα Απολλωνία: Εκτός από τα άνω και κάτω άκρα, το ιαματικό νερό της λουτρόπολης θεραπεύει γυναικολογικά προβλήματα, ανακουφίζει από τους ρευματισμούς και τις παθήσεις των νεύρων.

Νίσυρος: Τα λουτρά λειτουργούν από το 1870 και πηγαίνουν άνθρωποι που ταλαιπωρούνται από διάφορες παθήσεις, όπως ρευματισμούς, αρθρίτιδες, αυχενικά, κατάγματα κ.ά. Η θερμοκρασία του νερού φθάνει τους 50 βαθμούς Κελσίου, ενώ λέγεται ότι το νησί επισκεπτόταν συχνά για θεραπευτικούς λόγους και ο Ιπποκράτης. Δυστυχώς η σημερινή εικόνα των λουτρών είναι άθλια και όπως μας είπαν άνθρωποι που κάνουν λουτροθεραπείες κινδυνεύει να απαξιωθεί η φήμη μιας από τις καλύτερες λουτροπηγές της χώρας.

Ξάνθη - Γεννησέα: Η ιαματική πηγή της Γεννησέας ενδείκνυται ιδιαίτερα για τις παθήσεις του δέρματος, του νευρικού συστήματος και για την ίαση ρευματοπαθειών.

Πέλλα - Λουτράκι: Οι θεραπευτικές ενδείξεις είναι απεριόριστες- ενδεικτικά αναφέρονται οι παθήσεις του αναπνευστικού συστήματος, οι ρευματοπάθειες, οι αρθροπάθειες, οι ισχιαλγίες, οι δερματοπάθειες, τα προβλήματα του πεπτικού και κυκλοφορικού συστήματος κ.ά.

Πλατύστομο: Οι δύο πηγές βρίσκονται 1,5 χλμ. δυτικά από το χωριό, σε υψόμετρο 420 μέτρα του βουνού Όθρη. Μπορείτε να κάνετε λουτροθεραπεία με νερό της αλκαλικής θειοπηγής (32,1°C), ποσιθεραπεία με θειούχο νερό της ψυχρής πηγής (25 °C), ή και τα δύο μαζί - 0,14 mache ραδιενέργειας. Θεραπεύουν: Παχυσαρκία, αρθρικά, χολιθίαση, μικρή ανεπάρκεια ύπατος, νεφρολιθίαση, κυστίτιδα, δυσπεψία, δυσκοιλιότητα.

Πόζαρ: Λουτρόπολη της Αριδαίας πριν την Έδεσσα. Στο Λουτράκι νομού Πέλλας, 13 χλμ. δυτικά της Αριδαίας, υπάρχουν οι μεταλλικές πηγές Λουτρά Λουτρακίου ή Λουτρά Πόζαρ. Οι ιαματικές πηγές Λουτρών Λουτρακίου ή Λουτρών Πόζαρ, αναβλύζουν σε υψόμετρο 360 -390 μ. και σε θερμ. 37° C. Δημιουργούνται από το νερό της βροχής που εισχωρεί στο έδαφος και φτάνει σε μεγάλο βάθος, όπου θερμαίνεται, ανεβαίνει ψηλότερα και στην πορεία του εμπλουτίζεται με μέταλλα και άλλα συστατικά.

Οι θεραπευτικές ιδιότητες του νερού συνιστώνται για παθήσεις του κυκλοφοριακού και του αναπνευστικού συστήματος, ρευματοπάθειες, γυναικολογικές και δερματικές παθήσεις. Επίσης, ενδείκνυται η ποσιθεραπεία για παθήσεις ήπατος, νεφρών, χολής, πεπτικού και ουροποιητικού συστήματος.

Η λουτρόπολη απέχει 3 χιλιόμετρα από το Λουτράκι και βρίσκεται στην κοιλάδα του ρέματος του Αγ. Νικολάου (σλαβικό όνομα "Τόπλιτσα", σε ελεύθερη μετάφραση "Θερμοπόταμος"). Η κοιλάδα ακολουθεί τις στροφές του ποταμού και το φυσικό της κάλλος είναι απaráμιλλο, με πολλούς τεχνητούς καταρράκτες (μέρος των αντιπλημμυρικών έργων, κομψά εντεταγμένων στο περιβάλλον), οργιάζουσα βλάστηση και θαυματικές βραχώδεις, απόκρημνες πλαγιές εκατέρωθεν.

Οι λουτήρες είναι δύο ειδών, μικροί των 3-4 ατόμων που ονομάζονται και "μπανιέρες" και μεγάλοι των 20 ατόμων που ονομάζονται "πισίνες". Σε αρκετά σημεία

επίσης το ζεστό νερό αναβλύζει ελεύθερο και χύνεται στο ρέμμα (εξ ου και το όνομά του). Η χρήση του νερού ως ποσίμου είναι ελεύθερη, από μια κρήνη δίπλα στο εστιατόριο της Δημοτικής Επιχείρησης των Λουτρών. Λειτουργεί επίσης και μεγάλη ανοικτή πισίνα των 25 μέτρων (με βάθος από 1 έως 2,80 μέτρα), η οποία τροφοδοτείται με ζεστό και κρύο νερό της περιοχής.

Πρέβεζα: Εκτός των κλασικών θεραπειών τα λουτρά προσφέρουν πλήρη ανάνηψη από τις ραχίτιδες.

Ροδόπη: Έξω από το παρθένο δάσος Φρακτού, στην οροσειρά της Δυτικής Ροδόπης, πίσω από μια βουνοπλαγιά και 10 χλμ. από το Παρανέστι Δράμας, η διαπεραστική μυρωδιά του θείου αναμιγνύεται έντονα με άρωμα βασιλικού. Η προσέλευση πολλών επισκεπτών τα καλοκαίρια στα λουτρά, δημιούργησε τον οικισμό Θέρμια στα Πομακοχώρια. Ο γραμματέας της κοινότητας Θερμών, μας παραπονέθηκε για την άρνηση των επιστημόνων να γίνει δειγματοληψία και εξέταση του νερού, επειδή η πηγή δεν ανήκει στον Σύνδεσμο. Η θερμοκρασία του είναι 47 °C, τσούζει, αλλά θεραπεύει τις δερματοπάθειες.

Σέρρες - Σιδηρόκαστρο: Οι ιδιότητες του νερού είναι τέτοιες που μπορούν να θεραπεύουν πλήρως τις παθήσεις και τα προβλήματα των άκρων, χρόνια ή μη, καθώς και κάποια γυναικολογικά προβλήματα. Πολλοί νέοι, αθλητικοί σύλλογοι και επαγγελματίες χορευτές παραθερίζουν χειμώνα και καλοκαίρι στα ιαματικά υδρόλουτρα Σιδηροκάστρου όπου η πληρότητα ανέρχεται στο 90% κατά τη λουτρική περίοδο. Στο σύγχρονο υδροθεραπευτήριο Σιδηροκάστρου, για τα άτομα με ειδικές ανάγκες υπάρχουν ανυψωτικά μηχανήματα και τραχήλατα προκειμένου να οδηγούνται στο κρεβάτι, στον λουτήρα, στο ντους, καθώς και ειδικές ράμπες για τους τετραπληγικούς. Όργανα διαθερμίας, υπερήχων, μηχανήματα έλξης, παραφινοθεραπείας, λουτρά πεταλούδας με υδρομασάζ, σάουνα, πισίνα ανοιχτή και

κλειστή. Οι παλιοί ομαδικοί λουτήρες τύπου χαμάμ, θερμοκρασίας 39-40 °C διακοσμούνται με βιτρώ βυζαντινών σχεδίων.

Σουρωτή: Κοντά στη Θεσσαλονίκη, υπάρχει πηγή με πόσιμο θεραπευτικό νερό που διευκολύνει την πέψη και έχει διουρητική δράση.

Φθιώτιδα - Υπάτη: Σε απόσταση 18χλμ. από τη Λαμία βρίσκονται τα Λουτρά της Υπάτης, κοντά στην ομώνυμη κωμόπολη στους πρόποδες της Οίτης, που περιβάλλεται από ένα καταπράσινο και πανέμορφο φυσικό περιβάλλον. Το νερό της θεραπεύει το δύσκολο πρόβλημα των ημικρανιών. Επίσης ενδείκνυται για καρδιαγγειακές παθήσεις, μυϊκά προβλήματα και παθήσεις του νευρικού συστήματος²⁵.

Πίνακας 13: Ιαματικές πηγές – Λουτροπόλεις. Κίνηση των κυριότερων ιαματικών πηγών. Άτομα που χρησιμοποίησαν τις πηγές και πραγματοποιηθείσες θεραπευτικές αγωγές: 1998 και 1999

Νομός, Δήμος ή Κοινότητα	Ονομασία ιαματικής πηγής	Χαρακτηρισμός πηγής	Άτομα που χρησιμοποίησαν την πηγή		Πραγματοποιηθείσες θεραπευτικές αγωγές	
			1998	1999	1998	1999
Αττικής Βουλιαγμένης	Βουλιαγμένη	Χλωριονατριούχος υπόθερμη υπέρτονη	127.604	...
Μεθάνων Ευβοίας	Μέθανα	Θερμή θειούχος αλιπηγή	7,260	6,360	82,319	76,779

²⁵ www.apn.gr/travel-maps/travel-articles/οδηγός-οργανωμένων-ιαματικών-πηγών-spa

Λουτρών Αιδηψού	Αιδηψός (λουτροθε- ραπεία, ποσιθερα- πεία)	Αλιπηγή	39,648	38,225	553,000	530,152
Ηλείας Ζαχάρως	Καΐαφας (λουρτοθε- ραπεία, ποσιθερα- πεία)	Υδροθειοχλωριονα- τριούχος	3,274	2,958	45,774	40,913
Κυλλήνης	Κυλλήνη (λουρτοθε- ραπεία εισπνοθε- ραπεία, ρινοπλύ- σεις)	Υδροθειοχλωριονα- τριούχος	1,287	...	13,445	...
Μανωλάδος	Κουνουτε- λίου	Υδροχλωριούχος αλιπηγή	(1)	(1)	(1)	(1)
Θεσσαλονίκης Λαγκαδά	Λαγκαδά (λουρτοθε- ραπεία)	Ακρατοθέρμη	3,103	...	64,182	67,423
Καβάλας Ελευθερών	Ελευθερές	Αλκαλική χλωριονατριούχος οξυπηγή	2,715	4,000	33,016	35,000
Καρδίτσης Λουτροπηγής	Σμόκοβο (λουτροθερ- απεία, εισπνοθε- ραπεία, ρινοπλύ- σεις)	Αλκαλική θειοπηγή	6,167	...	65,728	2,396
Κορινθίας Λουτρακίου- Περαχώρας	Λουρτάκι (λουρτοθε- ραπεία. Ποσιθερα- πεία)	Υπόθερμη χλωριονατριούχος, υπότονη	4,200	5,000	(2) 58,185	(2)60,030

Κυκλάδων Κύθνου	Κύθνος	Σιδηρούχος αλιπηγή	744	668	11,193	10,651
Σάμου Αγίου Κηρύκου	Ικαρία	Υπέρθερμη ραδιενεργός	4,000	3,250	57,600	...
Σερρών Νιγρίτης	Νιγρίτα	Αλκαλική οξυπηγή	683	705	7,556	7,862
Φθιώτιδος Θερμοπυλών – Καλλιδρόμου	Θερμοπύ- λες – Καλλιδρομο	Θερμή υδροθειοχλωριονα- τριούχος	1,368	1,146	18,879	15,869
Καμμένων βούρλων	Καμένα Βούρλα	Ραδιενεργός χλωριονατριούχος	7,475	9,143	113,447	304,381
Πλατύστομου	Πλατύστο- μο (λουτροθερ- απεία. Ποσιθερα- πείς)	Αλκαλική θειοπηγή	413	296	(2)4,934	3,320
Υπάτης	Υπάτη	Υδροθειοχλωριονα- τριούχος οξυπηγή	7,395	6,633	108,445	96,389

Πηγή: Εθνική στατιστική υπηρεσία

(1) Δεν λειτουργήσει

(2) Δεν περιλαμβάνονται οι θεραπευτικές αγωγές με ποσιθεραπεία

2.4.4 Ασθένειες και ιαματικά λουτρά

Αρχαία και «εναλλακτική» ως θεραπευτική προσέγγιση, η λουτροθεραπεία αντιμετωπίζεται από την επιστημονική κοινότητα με κάποιο δισταγμό, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην έλλειψη επαρκών στοιχείων που να τεκμηριώνουν επιστημονικά τα ευεργετικά της αποτελέσματα. Στην πραγματικότητα, παρατηρείται μια διχογνωμία. «Ορισμένες έρευνες αποδεικνύουν τη συμβολή των ιαματικών πηγών στη θεραπεία ορισμένων ασθενειών, ενώ άλλες την απορρίπτουν», παρατηρεί ο ρευματολόγος δρ. Α. Γεωργιάδης και διευκρινίζει: «Το αποτέλεσμα εξαρτάται κάθε φορά από το είδος της ασθένειας. Εάν, για παράδειγμα, ο ασθενής παρουσιάζει μια έξαρση φλεγμονής, το μπάνιο σε μια θερμή πηγή όχι μόνο δεν θα επιφέρει κανένα αποτέλεσμα, αλλά μπορεί και να επιδεινώνει την κατάσταση. Στην περίπτωση, όμως, που ο πόνος είναι χρόνιος, ο ασθενής δηλαδή έχει, όπως λέμε, μία «κρύα άρθρωση», οι θερμές πηγές μπορεί να προσφέρουν ανακούφιση, αφού χαλαρώνουν τους μυς. Παράλληλα, μέσα στο νερό επιτυγχάνεται μια ελαφριά φυσικοθεραπεία». Όσο για το συνολικό αριθμό λουτρών και το χρόνο παραμονής, ο δρ. Α. Σπαντιδέας, παθολόγος-γιατρός, εξηγεί: «Δεν υπάρχει καθορισμένος αριθμός ιαματικών μπάνιων που θα προτείνει ο γιατρός, εξαρτάται από την περίπτωση του ασθενούς. Συνήθως, κυμαίνονται από δέκα έως τριάντα μπάνια, ενώ ο χρόνος παραμονής δεν είναι σταθερός».

Ο γιατρός με τίτλο εξειδίκευσης στην ιατρική υδρολογία Κώστας Μπαθρέλος, είναι ένας καλός γνώστης των ελληνικών ιαματικών πηγών. Μας εξηγεί:

«Η ιατρική υδρολογία ή ιατρική υδροκλιματολογία είναι εξειδίκευση μετά την ιατρική με αντικείμενο τα Ιαματικά Νερά. Μελετά τη βιολογική τους δράση, καθορίζει τις θεραπευτικές ενδείξεις και αντενδείξεις τους και την σωστή εφαρμογή της λουτροθεραπείας. Έχει κύριο άξονα την γενική ιατρική και επιλέγει παθήσεις που

συμπεριλαμβάνονται στις κλασσικές ειδικότητες αυτής και που μπορούν να αντιμετωπισθούν επιτυχώς με τα Ιαματικά Νερά. Η ιατρική υδρολογία υφίσταται ως ειδικότητα από το 1920 σε πολλά κράτη όπως η Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία κ.ά., όπου επί δεκαετίες ευδοκίμησε.

Λέγεται πως οι ιαματικές πηγές έχουν ευεργετική επίδραση σε μια μεγάλη γκάμα ασθενειών και παθήσεων. Πιθανόν όμως να μην είναι ακριβώς έτσι. Ο γυναικολόγος κ. Δ. Καλαμπόκης, για παράδειγμα, απορρίπτει τον ισχυρισμό πως τα ιαματικά νερά μπορούν να θεραπεύσουν σοβαρές παθολογικές καταστάσεις όπως είναι η στειρότητα - διάφορα κέντρα οργανωμένων ιαματικών πηγών υποστηρίζουν ακόμα και αυτό. Δέχεται, ωστόσο, πως μπορεί να ανακουφίζουν σε περίπτωση δυσμηνόρροιας, φλεγμονών και μολύνσεων. Όσον αφορά τις δερματικές παθήσεις, ο δερματολόγος δρ. Μπαλαμώτης, σημειώνει πως «Το ιαματικό νερό έχει αντιφλεγμονώδεις, καταπραϋντικές και δροσιστικές ιδιότητες. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με άλλες θεραπείες, αρκεί να είναι καθαρό. Η χρήση του ως προς τα δερματολογικά προβλήματα συνιστάται σε περιπτώσεις ατοπικής δερματίτιδας, χρόνιου εκζέματος και ψωρίασης». Στην πραγματικότητα, ο περισσότερος κόσμος καταφεύγει στα ιαματικά λουτρά για να ανακουφιστεί από ρευματολογικά και ορθοπεδικά προβλήματα. «Όσον αφορά τις ρευματικές παθήσεις, τα ιαματικά λουτρά βοηθούν κυρίως στις χρόνιες, όπως είναι η οστεοαρθρίτιδα και η οσφυαλγία», εξηγεί ο ρευματολόγος δρ. Γεωργιάδης: «Κατά τη γνώμη μου, θα πρέπει να προτιμούνται οι οργανωμένες πηγές, με εγκαταστάσεις όπου εκτός από τα λουτρά περιλαμβάνονται φυσικοθεραπεία, λασποθεραπεία και κινησιοθεραπεία. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με τα ιχνοστοιχεία που υπάρχουν στο νερό, δίνουν πολύ καλύτερο αποτέλεσμα από ένα απλό ιαματικό μπάνιο». Όλοι, όμως, γιατροί και απλοί λουόμενοι, συμφωνούν σε ένα πράγμα: αν μία επίσκεψη στα λουτρά σε κάνει να

νιώθεις καλά, τότε θα είσαι και καλά ή έστω καλύτερα. Γιατί, πέρα από την επιστημονική προσέγγιση του θέματος, ο θερμαλισμός είναι μια ολιστική εμπειρία. Φανταστείτε μια παρέα καλών φίλων που χαλαρώνει στα ζεστά νερά μιας μαρμάρινης πισίνας με ιαματικό νερό, σε ένα αναπαλαιωμένο παραδοσιακό λουτρό, με φεγγίτες στην οροφή για να μπαίνει το φως, δίπλα στη θάλασσα ή ψηλά στο βουνό, και θα καταλάβετε τι εννοούν²⁶.

²⁶ www.vita.gr

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διαφοροποίηση των σημερινών ηλικιωμένων

Στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α. υπάρχουν όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι άνθρωποι και όλο και περισσότεροι από αυτούς πηγαίνουν ταξίδια για διακοπές.

Σήμερα σε μια σημαντική για την Ελλάδα αγορά όπως η Γερμανία, διάθεση για ταξίδια εκφράζει το 75% της ομάδας με ηλικία 60 με 69 ετών ενώ για εκείνους που ξεπερνούν τα 70 έτη διάθεση για τουρισμό εκφράζει το 60% των ερωτηθέντων. Με ποσοστά αύξησης περισσότερο από 80% σε σχέση με το 1972 οι ηλικιωμένοι έχουν συμβάλει ουσιαστικά στην αύξηση της Γερμανικής αγοράς διακοπών και αντιπροσωπεύουν αυτή την περίοδο το 29% της Γερμανικής τουριστικής αγοράς.

Αυτή η αύξηση η οποία είναι παρόμοια και σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες, δεν προκύπτει μόνο από μια δημογραφική μετατόπιση προς μεγαλύτερες ηλικίες, αλλά και από το γεγονός ότι οι άνθρωποι στην πλειοψηφία τους διατηρούν πλέον τις συνήθειες ταξιδιού τους, καθώς μεγαλώνουν σε ηλικία. Αυτό δεν αφορά μόνο τη διάθεση ταξιδιού, αλλά και τους προορισμούς και τα ενδιαφέροντα των διακοπών που αυτοί οι άνθρωποι είχαν ως νέοι, τα οποία φαίνεται ότι διατηρούνται αναλλοίωτα με την πάροδο των χρόνων.

Οι σημερινοί εξηντάρηδες δεν αισθάνονται τόσο γέροι όσο οι προκάτοχοι τους. Η γενιά των σημερινών εξηντάρηδων, που έχει συνηθίσει να αποκαλείται «baby boomers», είναι η γενιά- στόχος των περισσότερων διαφημιστικών μηνυμάτων τα τελευταία 40 χρόνια. Η παράδοση ήθελε τους εξηντάρηδες με γυαλιά πρεσβυωπίας, με εγγονάκια και παραμύθια. Ωστόσο οι σημερινοί εξηντάρηδες έχουν ταξιδέψει πολύ, βλέπουν πολλά και γνωρίζουν πολλά. Ένα από αυτά που γνωρίζουν είναι ότι δεν μπορεί κανείς να γυρίσει πίσω το χρόνο, αλλά μπορεί να τον «ξεγελάσει».

Με βάση αυτή τη σκέψη οι σημερινοί εξηντάρηδες έχουν ζητήσει τη βοήθεια της επιστήμης, της διατροφής, της άθλησης και της ψυχολογίας για να μην δείχνουν γέροι. Στον τουρισμό αυτό μεταφράζεται σε μη αλλαγή των ταξιδιωτικών συνηθειών που είχαν ως τριαντάρηδες ή και σαραντάρηδες. Όπως αναφέρει το περιοδικό *International Journal Of Consumer Studies* κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, η αγορά των ηλικιωμένων έχει αναδυθεί σαν μία ιδιαίτερα σημαντική λόγω της αυξανόμενης αγοραστικής της δύναμης για τα περισσότερα καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες.

Η βιομηχανία του τουρισμού στοχεύει επίσης τους ανθρώπους ηλικίας 65 χρονών και άνω, επειδή πολλοί κατέχουν ένα σχετικά μεγάλο ποσό χρημάτων που θέλουν να ξοδέψουν στα ταξίδια.

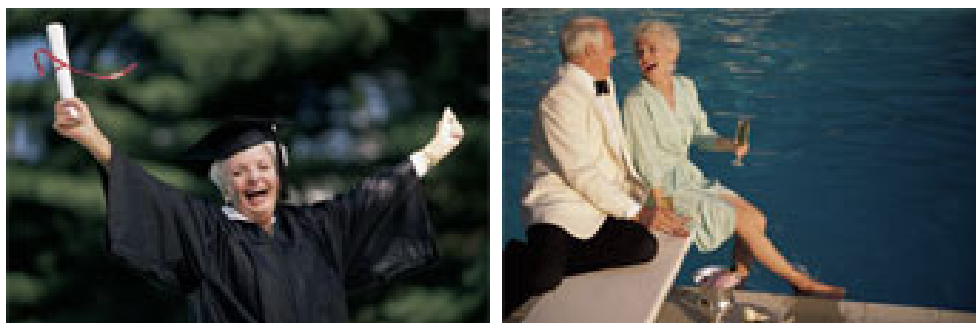
Αυτό έχει αποτελέσει σε μια αυξανόμενη προσοχή από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τη βιομηχανία της διαφήμισης ιδιαίτερα²⁷.

Σύμφωνα με τις Αμερικανικές στατιστικές, η ηλικιακή αυτή ομάδα δαπανά περισσότερα από 2 τρις δολάρια ετησίως. Το 30% έχει τουλάχιστον ένα πτυχίο πανεπιστημίου, το 70% εργάζεται με πλήρες ωράριο και περισσότερο από το 70% των νοικοκυριών διαθέτουν δύο εισοδήματα. Το 20% του συνόλου είναι τακτικά μέλη σε γυμναστήρια και health club. Μελέτες από Αμερικανικούς ασφαλιστικούς φορείς αποδεικνύουν ότι το 80% δηλώνει ότι δεν σκοπεύει να συνταξιοδοτηθεί.

Αυτό δεν πρέπει να αποτελεί έκπληξη, καθώς οι baby boomer έχουν ζήσει όλη τη ζωή τους εργαζόμενοι.

²⁷ *International Journal Of Consumer Studies*, Vol. 31, No. 5, pp. 528-533, September 2007.

Πολλοί δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά το βάρος της συνταξιοδότησης, καθώς έχουν μεγάλο χρέος, πάρα πολύ μικρή αποταμίευση και περιορισμένη πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη.

Οι ηλικιωμένοι του μέλλοντος

Οι μελλοντικοί «ηλικιωμένοι» όχι μόνο θα έχουν την τάση να ταξιδεύουν πιο πολύ από τους σημερινούς, αλλά και θα έχουν διαφοροποιημένες απαιτήσεις σε σχέση με τις διακοπές τους. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, τα άτομα που σήμερα είναι 49-50 ετών, θα ταξιδεύουν στο μέλλον περισσότερο και πιο διαφορετικά με τη σύνταξη τους από τα άτομα που σήμερα είναι συνταξιούχοι.

Η μακροχρόνια ταξιδιωτική εμπειρία τους, οι οικονομικές τους δυνατότητες και η καλή κατά μέσον όρο κατάσταση της υγείας τους αποτελούν τους μελλοντικούς «πρεσβυτέρους» πολύ απαιτητικούς καταναλωτές με πολύ σαφή εικόνα για το πώς θα ήθελαν να είναι οι διακοπές τους.

Το πιο σημαντικό εντούτοις είναι, όπως υπολογίζεται, οι εξηντάρηδες ξοδεύουν 40% περισσότερο χρόνο και 74% περισσότερο χρήμα για τις διακοπές από ότι η ηλικιακή ομάδα 18-34.

Οι επαγγελματίες του κλάδου φιλοξενίας σε μια προσπάθεια να κατακτήσουν μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς, στρέφονται τώρα προς την Τρίτη Ηλικία, αναθεωρώντας τους τρόπους προσέγγισης και σχεδιάζοντας ειδικά προγράμματα για αυτήν.

Με βάση τα παραπάνω, το τουριστικό μάρκετινγκ αυτής της ηλικίας πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής:

- ✓ Πρέπει να απευθύνεται στους εξηντάρηδες ως άτομα ενεργά και δραστήρια με διάθεση να εξερευνήσουν νέους ή σχετικά άγνωστους τουριστικά προορισμούς ή να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους πάνω στην ιστορία, τον πολιτισμό, την τέχνη.
- ✓ Δεν πρέπει να τους κάνουν να αισθάνονται τουρίστες δεύτερης κατηγορίας. Επιχειρήσεις που κάνουν διακριτική μεταχείριση των νεότερων, είναι πιθανόν να χάσουν αυτούς τους καλούς συνήθως επαναλαμβανόμενους πελάτες.
- ✓ Οι πιθανές εκπτώσεις δεν πρέπει να έχουν καμία σχέση με ηλικία. Προτιμότερες είναι οι εκπτώσεις σε καλούς πελάτες και όχι σε γέρους πελάτες.
- ✓ Οι μελλοντικοί ηλικιωμένοι έχουν δίψα για εμπειρίες και γνώση και ακολουθούν συχνά εκπαιδευτικές δραστηριότητες²⁸.

Ιαματικός τουρισμός σε πορεία ανάπτυξης

Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας είναι Πανελλήνιος Φορέας του Α΄ Βαθμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Μέλη του είναι 59 Δήμοι και 1 Κοινότητα απ' όλη τη χώρα με ιαματικές

²⁸ Καλαϊδοπούλου Α., Μελάη Ε. (2007). Πτυχιακή εργασία με θέμα: Ήπιες εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

πηγές στα διοικητικά τους όρια. Είναι επίσης μέλος από το 1995 της Ευρωπαϊκής Ένωσης Λουτροπόλεων (ESPA) κατέχοντας μάλιστα την Β΄ Αντιπροεδρία της.

Ο Σύνδεσμος από την ίδρυσή του (έτος ιδρύσεως 1983) υπό το πρίσμα σύγχρονων αντιλήψεων που επικρατούν διεθνώς, αλλά και την ανάπτυξη εγχώριας επιστημονικής τεκμηριωμένης γνώσης γύρω από το αντικείμενο, πρότεινε και καθιέρωσε τον όρο «θερμαλισμός», όπου εννοούμε το σύνολο οργανωμένων και αλληλοσυμπληρούμενων δράσεων, το οποίο με τις απαραίτητες υποδομές και υπηρεσίες και με κυρίαρχο στοιχείο τη χρήση του ιαματικού νερού, πηλού στοχεύει στη διατήρηση ή στην αποκατάσταση της σωματικής, της ψυχικής υγείας και της ευεξίας του ανθρώπου.

Από την άποψη αυτή ο θερμαλισμός εμπεριέχει τον ιαματικό τουρισμό ως έννοια και συγχρόνως αποτελεί μία μορφή εναλλακτικού τουρισμού, όπως π.χ. ο οικολογικός, ο θρησκευτικός, ο αρχαιολογικός, ο ορειβατικός, ο συνεδριακός, ο χιονοδρομικός κ.λπ.

Κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, πόλεις στις οποίες βρισκόταν και λειτουργούσαν ιαματικές πηγές γνώρισαν μεγάλη τουριστική και οικονομική ανάπτυξη, όπως π.χ. η Αιδηψός, τα Καμένα Βούρλα, η Υπάτη, το Λουτράκι, τα Μέθανα, το Πλατύστομο κ.ά. Η ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού, ωστόσο, κάποια χρόνια αργότερα είχε τρεις αρνητικές επιπτώσεις -τουλάχιστον όσον αφορά τις περιοχές που διέθεταν ιαματικές πηγές:

- Άναρχη ανάπτυξη του τουρισμού.
- Εγκατάλειψη των ιαματικών πηγών.
- Κάθετη οικονομική ύφεση των λουτροπόλεων.

Η υπάρχουσα κατάσταση των ιαματικών πηγών - θερμαλισμού στην Ελλάδα παρουσιάζει σήμερα μία αρνητική εικόνα. Τα βασικότερα προβλήματα είναι:

- Οι επισκέπτες - χρήστες είναι σχεδόν αποκλειστικά πάσχοντες από διάφορες αιτίες, άτομα της τρίτης ηλικίας, ειδικότερα δε των χαμηλότερων (οικονομικά και κοινωνικά) στρωμάτων αυτής της συγκεκριμένης κοινωνικής και ηλικιακής ομάδας.
- Το μεγαλύτερο τμήμα των υποδομών και των εγκαταστάσεων είναι ξεπερασμένο, ακόμη και πεπαλαιωμένο.
- Οι παροχές υπηρεσιών είναι οι ελάχιστες δυνατές, πολλές φορές χωρίς στοιχειώδη ιατρική κάλυψη.
- Η προστασία των ιαματικών πηγών είναι κατά ένα μεγάλο μέρος ανεπαρκής, παρά το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο το οποίο κρίνεται ικανοποιητικό, αλλά δεν τηρείται πάντοτε.

Προοπτικές ανάπτυξης

Οι προοπτικές ανάπτυξης του ελληνικού θερμαλισμού είναι τεράστιες, καθώς οι ελληνικές ιαματικές πηγές έχουν πολλά πλεονεκτήματα, τα οποία με την κατάλληλη αξιοποίηση μπορούν να αλλάξουν σύντομα, με χαμηλό κόστος, την υπάρχουσα κατάσταση. Τα πλεονεκτήματα αυτά είναι:

- Το φυσικό των αναβλύσεων των ιαματικών πηγών. Οι περισσότερες ελληνικές ιαματικές πηγές είναι φυσικές αναβλύσεις, σε αντίθεση με τις πηγές πολλών ευρωπαϊκών χωρών.
- Οι ελλιπείς έως τώρα υποδομές. Παρ' ότι ακούγεται αντιφατικό, εν τούτοις, η απουσία οργανωμένων με ορθό τρόπο θερμαλιστικών κέντρων στη χώρα, επιτρέπει το σύγχρονο σχεδιασμό τέτοιων κέντρων, έστω και με καθυστέρηση.
- Το φυσικό περιβάλλον, το κλίμα και η πλούσια ιστορία των ελληνικών ιαματικών πηγών από την αρχαιότητα.

Το φυσικό περιβάλλον και το κλίμα των ελληνικών λουτροπόλεων είναι γνωστά σε όλους, αξίζει όμως μια μικρή αναφορά στην προϊστορία ορισμένων λουτροπόλεων. Τα Λουτρά Υπάτης Φθιώτιδος, ήδη από τη δεκαετία του 1920, τα επισκεπτόταν η αριστοκρατία των Αθηνών. Η Τραϊανούπολη Έβρου πήρε το όνομά της από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Τραϊανό, ο οποίος ήταν τακτικός επισκέπτης της. Στις Κυκλάδες πήγαινε κατά τον περασμένο αιώνα ο τότε (Γερμανός) βασιλιάς της Ελλάδας Όθων κ.λπ. Αντιλαμβάνεται λοιπόν εύκολα κανείς τις τεράστιες δυνατότητες αξιοποίησης αυτής της προϊστορίας, με στοιχειώδεις παρεμβάσεις και μακρόπνοο προγραμματισμό.

Θερμαλισμός και εναλλακτικός τουρισμός

Σε κάθε περιοχή της ελληνικής γης όπου αναβλύζει ιαματική πηγή είναι δυνατόν να αναπτυχθούν και πολλές άλλες μορφές τουρισμού. Αναφέρω ως ενδεικτικό παράδειγμα το πηλοθεραπευτήριο Κρηνίδων του δήμου Φιλίππων Νομού Καβάλας, στην περιοχή του οποίου και σε απόσταση περίπου χιλίων μέτρων συνυπάρχουν ο αρχαιολογικός χώρος των Φιλίππων, το αρχαίο θέατρο Φιλίππων, το «βήμα» του Αποστόλου Παύλου, το βαπτιστήρι της πρώτης εν Ευρώπη βαπτισθείσας χριστιανής Λυδίας, αλλά και πίστα αγώνων μότο-κρος και πίστα αγώνων αερομοντελισμού.

Το αυξημένο και διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον Ελλήνων και ξένων για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Τα τελευταία χρόνια καταγράφεται μια αυξανόμενη τάση ομάδων, πέρα απ' όσους θεωρούνται παραδοσιακοί επισκέπτες - πελάτες των ελληνικών λουτροπόλεων, να επισκέπτονται τέτοιους τόπους.

Η εμπειρία μας δείχνει πως άνθρωποι ηλικίας 20 έως 40 ετών χωρίς προβλήματα υγείας, με ανεβασμένο μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο επισκέπτονται αρκετές ιαματικές πηγές της Βόρειας Ελλάδας, όπως για παράδειγμα το Λαγκαδά Θεσσαλονίκης, το Σιδηρόκαστρο Σερρών, το Λουτράκι Αριδαίας και το Αγκιστρο

Σερρών, συνήθως κατά τα Σαββατοκύριακα, μόνον και μόνον για να απομακρυνθούν από το ασφυκτικό αστικό περιβάλλον.

Μέτρα και παρεμβάσεις

Τα μέτρα λοιπόν που προτείνουμε για την αναστροφή της υπάρχουσας κατάστασης και την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού στη χώρα μας είναι:

- Η άμεση λύση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος, με την παραχώρηση της διαχείρισης των ιαματικών πηγών κατά προτεραιότητα στην Πρωτοβάθμια Τοπική Αυτοδιοίκηση.
- Η κατάργηση του διαχωρισμού των ιαματικών πηγών σε εθνικής και τοπικής σημασίας.
- Εθνικός σχεδιασμός ανά περιφέρεια της χώρας, των θερμολιστικών δράσεων, οι οποίες οφείλουν να είναι αλληλοσυμπληρούμενες και όχι υπονομευτικές, τόσο μεταξύ τους όσο και με τις υπόλοιπες μορφές τουρισμού.
- Εισαγωγή όλων των δυνατών μορφών αξιοποίησης του ιαματικού νερού. Οφείλουμε πλέον να απαλλαγούμε από την επικρατούσα αντίληψη ότι ο θερμολισμός αφορά μόνο τους πάσχοντες ανθρώπους της τρίτης ηλικίας και να γνωρίσουμε τις ευεργετικές ιδιότητες του ιαματικού νερού. Το λουτρό σε ατομικό λουτήρα ή σε ομαδική πισίνα, το υδρομασάζ, η σάουνα, τα σπήλαια εφίδρωσης, οι ομαδικές πισίνες αναψυχής με πολλές και διαφορετικές δράσεις του ιαματικού νερού, η πηλοθεραπεία με φυσικό ελληνικό πηλό, η καλαιοθεραπεία, η εισπνοθεραπεία, η ποσιθεραπεία, η κινησιοθεραπεία σε ιαματικό νερό, η φυσικοθεραπεία, η θαλασσοθεραπεία αλλά και η απλή αναψυχή με χρήση του ιαματικού νερού είναι δυνατόν να αποτελέσουν, με

την εισαγωγή και καθιέρωσή τους, κατά περίπτωση και κατόπιν μελέτης, τις βάσεις μιας ουσιαστικής ανάπτυξης του θερμαλισμού στη χώρα μας.

- Εισαγωγή της ειδικότητας του «υδρολόγου» ιατρού και δημιουργία τμήματος εξειδικευμένου προσωπικού στα ΤΕΙ.

Η μοναδική έδρα Ιατρικής Υδρολογίας, η οποία υπήρχε κάποτε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, έχει καταργηθεί εδώ και χρόνια, ενώ η Ελλάδα αποτελεί ίσως τη μοναδική χώρα στην Ευρώπη χωρίς αντίστοιχα τμήματα σπουδών. Το 2001 με τη συμβολή του φορέα μας και του υπουργείου Ανάπτυξης συντάχθηκε προσχέδιο νόμου που θα έλυσε τα χρόνια προβλήματα των ιαματικών πηγών. Το νομοσχέδιο έφτασε στη Βουλή αλλά δεν συζητήθηκε. Σήμερα η νέα ηγεσία του υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης επεξεργάζεται νέο προσχέδιο νόμου (που εμείς διαφωνούμε στο μεγαλύτερο μέρος του) χωρίς να ζητηθεί η συμμετοχή μας με τη μεγάλη εμπειρία που διαθέτουμε στο συγκεκριμένο αντικείμενο.

Πιστεύουμε ότι σκοπός του νομοσχεδίου πρέπει να είναι η δημιουργία προϋποθέσεων και κινήτρων για:

- Την ανάπτυξη στη χώρα του ιαματικού τουρισμού - θερμαλισμού, την εξασφάλιση της υψηλής ποιότητας υποδομών και προσφερομένων υπηρεσιών και τη δημιουργία εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.
- Τη διαχείριση και προστασία των ιαματικών φυσικών πόρων κατά τρόπο που να διασφαλίζονται οι πρωτογενείς ιαματικές τους ιδιότητες.
- Τη διασφάλιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη διαχείριση των ιαματικών φυσικών πόρων.

Ο ιαματικός τουρισμός στη χώρα μας είναι ένας διαρκώς αναπτυσσόμενος τουριστικός τομέας, που με τις κατάλληλες ενέργειες και την απαιτούμενη προσοχή

από την πολιτεία θα μπορέσει να συμβάλει σε τοπικό αλλά και σε εθνικό επίπεδο στην οικονομία της πατρίδας μας²⁹.

Κατευθύνσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα

Σύμφωνα με τον Θεόδωρο Κόκαλα, Προϊστάμενο του Τμήματος Ιαματικών Πηγών του Ε.Ο.Τ., ο ιαματικός τουρισμός είναι δυνατό να αποτελέσει και μέσο ξεκούρασης, αναζωογόνησης και ανανέωσης εκτός από μέσο θεραπείας. Έτσι από κοινού ο θερμαλισμός η κλιματοθεραπεία, η θαλασσοθεραπεία και η πηλοθεραπεία που έχουν μεγάλη σχέση μεταξύ τους μπορούν να αποτελέσουν μορφές τουρισμού που θα συμβάλλουν στην πρόληψη, αποκατάσταση της υγείας, ξεκούραση, ομορφιά, δηλαδή ταυτόχρονη ανάγκη για διακοπές και θεραπεία μαζί σε ένα πρότυπο περιβάλλον. Οι ελληνικές λουτροπόλεις μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν σε κέντρα τουρισμού υγείας δηλαδή σε κέντρα θεραπείας που να είναι και κέντρα αναψυχής και ηρεμίας για όλες τις ηλικίες για περισσότερους μήνες του έτους, αφού οι περισσότερες βρίσκονται κοντά στη θάλασσα και έχουν καλό κλίμα, βασικά στοιχεία για ποικίλες εφαρμογές στη θαλασσοθεραπεία και την κλιματοθεραπεία.

Η βελτίωση των εγκαταστάσεων των λουτροπόλεων της χώρας με σύγχρονη υποδομή και εξοπλισμό είναι αναγκαία για την πλήρη αξιοποίηση των ιαματικών ιδιοτήτων των νερών των πηγών. Ταυτόχρονα, η ένταξη των πηγών σε ένα πλέγμα ποικίλων εγκαταστάσεων που να συνδυάζουν και άλλες δραστηριότητες (αθλητισμός για όλες τις ηλικίες, πολιτιστικά, εγκαταστάσεις αναψυχής για νέους και παιδιά, πάρκα πρασίνου) επιτυγχάνεται η ανάδειξη των πηγών σε παραθεριστικά κέντρα τουρισμού μακράς παραμονής και όλων των ηλικιών.

²⁹ «Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 2006. www.enthesis.net

Επομένως, βασικός σκοπός των αναπτυξιακών σχεδιασμών του τομέα του τουρισμού θα πρέπει να είναι η προσέλκυση επενδύσεων, ώστε να αναπτυχθούν και στην Ελλάδα σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας, όπως γίνεται με ταχείς ρυθμούς στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Τα κέντρα αυτά προσφέρονται για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών του τουριστικού προϊόντος και παρουσιάζουν τελευταία αυξημένη ζήτηση. Ήδη έχει επιδειχθεί ενδιαφέρον από ξένους και Έλληνες επενδυτές για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών της Ελλάδας και τη μετατροπή τους σε σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας.

Τα απαιτούμενα έργα υποδομής για τις λουτροπόλεις και γενικά τους τόπους έλξης επισκεπτών καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια του έτους θα πρέπει να είναι μεγάλης κλίμακας γιατί οι χώροι που θα προσφέρονται προορίζονται εκτός της θεραπείας ιατρικών παθήσεων και τη γενικότερη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και υγείας των επισκεπτών τους.

Όπως επισημαίνουμε, τα κέντρα λουτροθεραπείας που έχουν δημιουργηθεί σε μερικές λουτροπόλεις αποτελούν και κέντρα παραθερισμού συγκεντρώνοντας έτσι και ένα αρκετά μεγάλο αριθμό παραθεριστών. Οι περιοχές με ήδη αναπτυγμένη υποδομή για τις ανάγκες του εποχιακού τουρισμού ξεκινούν με σημαντικό πλεονέκτημα συγκριτικά με περιοχές που δεν έχουν αναδειχθεί σε τουριστικά κέντρα. Τα μη καθιερωμένα τουριστικά κέντρα παρόλα τα φυσικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν αποτελούν "νέους τουριστικούς τόπους" που θα πρέπει να διαθέτουν πολύ καλό εξοπλισμό για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν με επιτυχία τα ήδη καθιερωμένα κέντρα.

Βασικό αίτημα είναι η ευχέρεια προσπέλασης δηλαδή οι περιοχές που προορίζονται για κέντρα τουρισμού μακράς παραμονής πρέπει να βρίσκονται κοντά σε αερολιμένα και να εξυπηρετούνται από καλό οδικό δίκτυο. Γενικότερα, η σωστά

οργανωμένη υποδομή μεταφορών εκτός των άλλων συμβάλλει και στην αξιοποίηση του φυσικού δυναμικού των πηγών λόγω της μεγαλύτερης έκτασης και προβολής που θα αποκτήσουν.

Η πλήρης αξιοποίηση μετά από αξιολόγηση της θεραπευτικής ικανότητας αλλά και της δυναμικότητας των ιαματικών πηγών στην Ελλάδα να αποτελέσουν τομέα αναπτυξιακών και επενδυτικών πρωτοβουλιών προς όφελος της οικονομίας σε εθνικό αλλά και σε τοπικό επίπεδο. Η αξιοποίηση των πηγών από ιδιώτες είτε από την Τοπική Αυτοδιοίκηση με τη δημιουργία κοινοτικών επιχειρήσεων αποτελεί και μια μορφή τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας.

Τα οικονομικά οφέλη θα είναι πολλά για την Τοπική Κοινωνία και εφόσον ,με την ανάπτυξη των πηγών θα υπάρξει τόνωση της οικονομίας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- ✓ εισροή περισσότερου συναλλάγματος εφόσον θα έχουμε τουρισμό μακράς παραμονής,
- ✓ νέες θέσεις απασχόλησης με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών αλλά και λόγω κατασκευής αρχικής υποδομής όπως είναι η υποδομή υγείας και αθλητικών εγκαταστάσεων (νοσοκομείων, γηπέδων κ.λπ.),
- ✓ ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς (τράπεζες, καταστήματα, εστιατόρια κ.λπ.),
- ✓ ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών - φορολογικά και άλλα έσοδα για τις τοπικές αρχές,
- ✓ βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα μεταφορών (αεροδρόμια, οδικές συνδέσεις κ.λπ.),

- ✓ ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική υποδομή (ιατρική) υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των υδροθεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων.

Επίσης, δεν θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι πριν από κάθε είδους ανάπτυξη για την αξιοποίηση των ιαματικών πηγών χρειάζεται να ληφθούν μέτρα για την προστασία του τοπίου και την εξασφάλιση της ποιότητας του περιβάλλοντος γιατί οι περισσότερες ιαματικές πηγές ευρίσκονται σε περιοχές όπου συνδυάζεται βουνό με θάλασσα κάτω από εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες. Η διατήρηση του γνήσιου φυσικού περιβάλλοντος στα κέντρα παραθερισμού / λουτροπόλεων αποτελεί κύριο μέλημα. Η προστασία των ιαματικών νερών, σημαντικών φυσικών πόρων που εντάσσονται γενικότερα στο υδάτινο δυναμικό της χώρας, αποτελεί πρωταρχικό σκοπό. Είναι γνωστό ότι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος πέρα από τη καταστροφή της αρχικής φυσικής ομορφιάς συντελεί και στη μείωση της ανταγωνιστικότητας του συγκεκριμένου θέρετρου στην τουριστική αγορά.

Βασική είναι και η σημασία της έρευνας αγοράς και διαφήμισης, που γίνεται σε χώρες της Ευρώπης θέμα στο οποίο η Ελλάδα υστερεί πολύ, με αποτέλεσμα οι ιαματικές πηγές της Ελλάδος να μην είναι διεθνούς φήμης. Παρόλα αυτά, όμως όπως έχει αναφερθεί σε διεθνή συνέδρια ακόμα και από ξένους ειδικούς, η Ελλάδα έχει πολύ καλές ιαματικές πηγές που μπορούν να συνδυαστούν με το θαλάσσιο τουρισμό και οι λουτροπόλεις της να αποτελέσουν " πρότυπο " για όλες τις σχετικές πόλεις της περιοχής της Μεσογείου.

Επομένως, συμπερασματικά θα λέγαμε για τις ελληνικές λουτροπόλεις ότι ο σημερινός προορισμός τους που είναι κυρίως μόνο για θεραπευτικούς σκοπούς θα έπρεπε να επεκταθεί. Πρωταρχικός σκοπός είναι να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες που προσφέρουν, ώστε να διευρυνθεί το πεδίο των δραστηριοτήτων τους και να αποτελέσουν κέντρα έλξης τουριστών όλων των ηλικιών για τους περισσότερους

μήνες του χρόνου. Οι περισσότερες πηγές συνδυάζουν βουνό, θάλασσα, και θερμό κλίμα. Αυτό αποτελεί ιδανικό προνόμιο με πολλά περιθώρια αξιοποίησης και ανάδειξης τους σε αξιόλογα τουριστικά κέντρα υγείας για τουρισμό μακράς παραμονής για όλες τις ηλικίες³⁰.

³⁰ Κοκαλάς Θεόδωρος, Προϊστάμενος Τμήματος Ιαματικών πηγών Ε.Ο.Τ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΔΡ. ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ Φ. (2008 - 2009). Σημειώσεις από το μάθημα εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Τμήμα τουριστικών επιχειρήσεων. ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης.
2. ΙΑΤΡΟΥ Α. (2005). Επένδυση σε εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
3. ΔΡ. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ Ζ. (2006). Ιαματικός τουρισμός - θερμαλισμός στα Θερμιά Παρανεστίου, Α.Π.Θ.
4. ΚΑΛΑΙΔΟΠΟΥΛΟΥ Α. ΚΑΙ ΜΕΛΑΚΗ Ε. (2007). Εναλλακτικές μορφές τουρισμού - πτυχιακή εργασία. ΑΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ.
5. ΤΕΡΖΙΔΗΣ Δ. (2006). Ιαματικός τουρισμός σε πορεία ανάπτυξης. Άρθρο από την εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ».
6. INTERNATIONAL JOURNAL OF CONSUMER STUDIES. (VOL.31, No 5, pp 528 - 533, SEPTEMBER 2007).

Ιστοσελίδες

7. [http:// www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles](http://www.unipi.gr/katsanevas/arthra/articles) 61.doc
8. [http:// www.infopeloponnisos.gr](http://www.infopeloponnisos.gr) /p newsletter
9. [http:// www.kallithea.hua.gr](http://www.kallithea.hua.gr)
10. [http:// www.vita.gr](http://www.vita.gr) Περιοδικό VITA
11. [http:// www.egnatia.ee.auth.gr](http://www.egnatia.ee.auth.gr)
12. [http:// www.apn.gr](http://www.apn.gr)
13. [http:// www.thermalsprings.gr](http://www.thermalsprings.gr)

Άλλες πηγές

14. Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού
15. Σύνδεσμος Δήμων Και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας
16. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: Ο ρόλος και η σημασία της Τρίτης Ηλικίας
στη σύγχρονη κοινωνία και τον τομέα
του Τουρισμού. Στοιχεία προσφοράς και ζήτησης
για τον Ιαματικό Τουρισμό.**

Εισηγητής: Τερζάκης Δημήτριος

Σπουδάστρια: Γρηγοριάδου Αφροδίτη (Α.Μ. 4647)

Ηράκλειο, 2009

Ευχαριστώ θερμά τον κ. ΤΕΡΖΑΚΗ
Δημήτρη για τη συμβολή και τη βοήθεια του
στην αποπεράτωση της μελέτης αυτής.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	2
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ	2
1.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.....	2
1.2. Σύγχρονο κράτος Κοινωνικής αλληλεγγύης.....	4
1.3 Τρίτη και τέταρτη ηλικία	5
1.4 Οι οικονομικές συνιστώσες.....	6
1.5 Οδεύοντας προς το μέλλον	6
1.6 Αύξηση ατόμων τρίτης ηλικίας – έρευνα ΙΤΕΠ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	12
Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΤΡΙΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	12
2.1. Θερμαλισμός και ιαματικός τουρισμός στο εξωτερικό.....	12
2.2. Θερμαλισμός και Ιαματικός Τουρισμός στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς	21
2.2. Επένδυση στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	29
2.2.1 Εναλλακτικός τουρισμός έναντι μαζικού τουρισμού	29
2.2.2 Ιαματικός Τουρισμός Και Τουρισμός Υγείας.....	31
2.3 Ανάλυση ιαματικού τουρισμού και θερμαλισμού.....	34
2.4 Ιαματικές Πηγές της Ελλάδας και Θεραπευτικές Ιδιότητες.....	43
2.4.1 Ιστορική ανασκόπηση	43
2.4.2 Η περίπτωση της Ελλάδας.....	44

2.4.3 Αλφαβητικός οδηγός των οργανωμένων ιαματικών πηγών	
Ελλάδος	47
2.4.4 Ασθένειες και ιαματικά λουτρά	63
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	66
Η διαφοροποίηση των σημερινών ηλικιωμένων	66
Οι ηλικιωμένοι του μέλλοντος	68
Ιαματικός τουρισμός σε πορεία ανάπτυξης	69
Προοπτικές ανάπτυξης.....	71
Θερμαλισμός και εναλλακτικός τουρισμός	72
Μέτρα και παρεμβάσεις.....	73
Κατευθύνσεις πολιτικής για την ανάπτυξη του τομέα	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	80